

Hoofstuk 7

KRITIESE EVALUERING:

1. Inleiding

In hierdie proefskrif was die koninkryk van God as sistematies-teologiese kategorie in die werk van JA Heyns in die brandpunt. Nadat enkele biografiese gegewens van Heyns op die tafel geplaas is, het ons die voorveronderstellings waarmee Heyns gewerk het, en wat 'n invloed op sy denke gehad het, onder die vergrootglas geneem.

Daaruit is geleer dat Heyns se voorliefde vir die filosofie 'n groot invloed op sy denke en sy werksmetode gehad het. Hierin het veral Stoker 'n noemenswaardige rol gespeel. Daarom het Heyns deurgaans ook 'n gesonde wisselwerking tussen teologie en filosofie bepleit, maar Heyns se filosofiese ingesteldheid het hom ook nie altyd gehelp om kritiek vry te spring nie. Verla sy hantering van die koninkryk van God op 'n ontologiese en kosmies-oorspannende wyse, het ook nie as 'n winspunt in hierdie proefskrif na vore getree nie.

Verder is ook gelet op die invloed wat sy Calvinistiese lewens- en wêreldbeskouing en die Gereformeerde tradisie op sy teologie gehad het. Hierin het verla Berkouwer 'n noemenswaardige rol gespeel. Jonker het juis ook beklemtoon dat die dogmatiese werksmetode van Berkouwer met vrug deur Heyns aangewend is. Heyns het altyd gepoog om getrou te bly aan die Gereformeerde teologie. Die slagspreuke van die reformasie met die klem op die eer van God, die verlossing uit genade alleen, deur die geloof alleen, deur Jesus Christus as die enigste verlosser en die Heilige Skrif as die besondere openbaringsmiddel, het vir Heyns 'n veilige ruimte geword, waarbinne hy sy teologie beoefen het.

Daar is ook aangetoon dat Heyns deur Barth, ook sodanig beïnvloed is, dat Heyns se teologie gekenmerk word deur 'n duidelike dialektiese karakter. Dit kom in besonder ook sterk na vore in Heyns se dialogiese inspirasieleer, maar ook in sy teologie van gehoorsaamheid.

Verder is beklemtoon dat Heyns 'n skerpsinnige denker was, wat oor besondere taalvaardighede en 'n uitmuntende werksvermoë beskik het, wat hom in staat gestel het, om een van Suid-Afrika se produktiefste teologiese skrywers te wees. Daardeur het hy teologiese toerusting in die suiwerste Afrikaans denkbaar die lig laat sien in onder andere dogmatiek, maar veral ook in teologiese etiek, wat vir Suid-Afrikaanse studente van onskatbare waarde is en vir vele jare nog sal wees.

Wanneer so baie in so min tyd vermag word, is dit heeltemal te verstane dat daar, veral wat sy Skrifhantering aanbetref, onnoukeurighede kon insluip. Iets waarvoor Heyns veral skerp gekritiseer is. Selfs al het hy dikwels teen wysgerige spekulاسie in die teologie gewaarsku, kon hy nie altyd, veral nie in sy eskatologie, hierdie gevaar ontwyk nie. Ongelukkig het gebed ook nie in sy werk 'n regmatige plek ingeneem nie.

Heyns se positiewe ingesteldheid het gelei tot 'n triomfantlike teologie wat ook nie altyd in alle opsigte die gevaar van die Pelagiaanse dwaling kon vryspring nie, al waarsku hy herhaaldelik self daarteen. Soms wil dit voorkom asof Heyns nie die sondige gebrokenheid wat deurgaans in die Gereformeerde teologie beklemtoon word, ernstig genoeg opgeneem het nie.

Die duidelikste kenmerk van Heyns se werksmetode is seker die verhelderende onderskeidinge wat hy skerpsinnig aangetoon het. So onderskei hy byvoorbeeld tussen 'n skopus en 'n periferie in die Skrif. Die skopus beskou hy as die koninkryk van God, en hy beskou Jesus Christus as die skopus van hierdie skopus. Sodoende word die koninkryk van God 'n sistematies-teologiese kategorie, wat nie alleen deur Heyns as sleutel tot die verstaan van die Skrif benut is nie en as grondplan van die Bybel diens gedoen het nie, maar ook die

bril waardeur hy sy ganse teologie beoefen het, maar dit is nie al nie, dit het ook sy *modus operandi* bepaal.

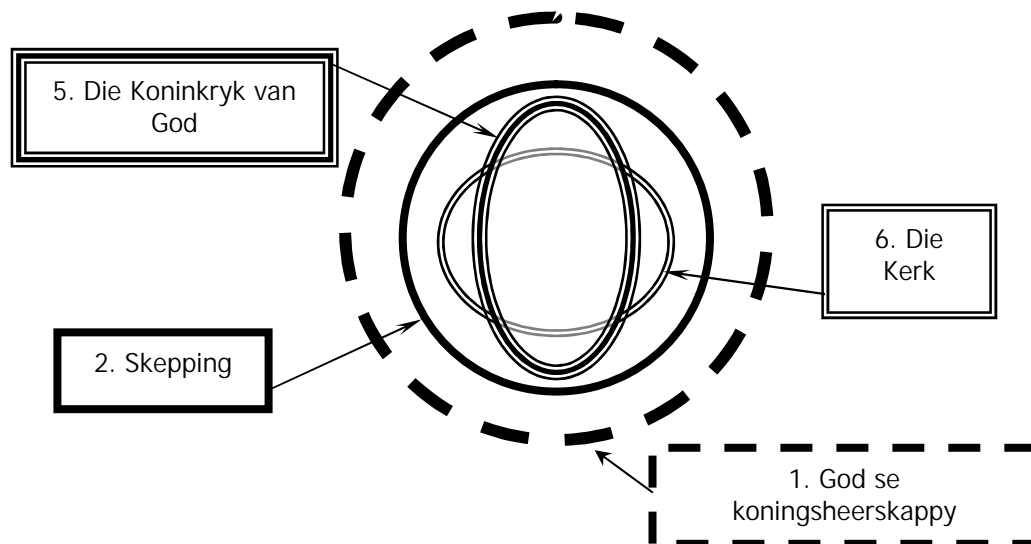
Hierdie sentrale tema teologie het ook uit talle oorde kritiek ontlok. Veral ook omdat dit as gevolg van Heyns se voorliefde vir die filosofie daartoe gelei het dat hy die koninkryk van God as 'n ontologiese en kosmies oorspannende grootheid hanteer het. Die gevare wat so 'n aprioriese denkkonstruksie vir die eksegeese, maar ook vir die teologie inhou, behoort ons almal tot versigtigheid te maan.

Ten spyte daarvan, is dit egter ook waar dat hierdie werksmetode van Heyns tot konsekwentheid in sy werk aanleiding gegee het. Deur die jare heen het Heyns nie tussen gedagtes rondgeval nie en is daar bitter min diskrepancies in sy werk te bespeur, maar dit is veral eers wanneer ons die vermoë om probleme op te los as kriterium toepas op Heyns se werk, dat die rykdom van sy arbeid na die oppervlak deurskemer. In hierdie proefskrif is gefokus op die helder onderskeidinge wat Heyns aangetoon het tussen die heerskappy van God en die koninkryk van God aan die een kant, maar ook die realisering van die koninkryk van God en die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God aan die ander kant. Daar is aangetoon dat wanneer ons hierdie onderskeidinge konsekwent handhaaf, dit nuttig gebruik kan word om moeilike teologiese vraagstukke aan te spreek. Sodoende het ons tot die gevolgtrekking gekom dat Heyns se werk inderdaad ook oor die vermoë beskik om teologiese vraagstukke sinvol te beantwoord.

As taalliefhebber, etikus en ekumeniese figuur het Heyns baanbrekerswerk in Suid-Afrika gedoen en homself met onderskeiding as leiersfiguur laat uitstaan. Baie het hom gerespekteer, en hy was een van die spreekwoordelike hoë bome, wat baie wind moes verduur. Die politieke storms wat in Suid-Afrika gewoed het, se winde het hom ook bereik en veral getref met die kerkskeuring en die stigting van die Afrikaanse Protestantse Kerk. Dit is ook betreurenswaardig dat sy lewe op so 'n tragiese, misterieuse en onnatuurlike wyse beëindig is.

2. Opsomming:

Ons kan die koninkryk van God as sistematies-teologiese kategorie in die werk van JA Heyns soos volg opsom aan die hand van die volgende grafiese voorstelling:¹²⁸⁷

1. God drie-enig, Vader, Seun en Heilige Gees, voer heerskappy oor sy skepping. Sy heerskappy is onbegrens en onbeperk. Daarom word dit met 'n stippellyn voorgestel. Dit omvat en omsluit die totale skepping of kosmos. Dit is die transendent subjektiewe aspek van die koninkryk.
2. Die skepping, voorgestel as 'n sirkel, sluit alles in wat God geskep het, naamlik die engele, die mens, plante, diere en stof en is die onderdane van die Koning. Die ganse kosmos is veronderstel om in gehoorsaamheid hulleself aan die Koning van die konings te onderwerp. Maar dit gebeur nog nie orals ten volle nie.
3. Die gelowige mense wat hulleself aan die Koning onderwerp, staan in 'n bondgenootskaplike medewerkersverhouding met hulle Vader-Koning. Hulle is meer as net onderdane, hulle is koningskinders, prinse en

¹²⁸⁷ Daar moet egter onthou word dat hierdie voorstelling maar net 'n enkel dimensionele voorstelling van Heyns se multidimensionele denke kan wees, en dat dit dus nooit 'n volledige voorstelling kan wees nie. Die doel van die grafiese voorstelling is slegs om die abstrakte gedagtes ter wille van duidelikheid 'n bietjie meer konkreet voor te stel, en niks meer nie. Vergelyk Heyns JA, *Die Kerk*, 1977, 28, vir 'n soortgelyke grafiese voorstelling.

prinsesse, wat deur hulle gehoorsaamheid saam werk aan die uitbreiding van God se koninkryk en sodoende bondgenootskaplike medewerkers is.

4. Die wêreld – die gevalle engel en sy magte, die mens, diere, plante en stof – is vanweë die sonde besmet en staan onder heerskappy van die bose, die dood en die sonde. Dit noem Heyns die anti-ryk. God wil die wêreld verlos van hierdie slawerny, sodat daar versoening tussen Hom en sy skepping kan plaasvind en die ganse skepping, stof, plante, mense en diere, sy koningsheerskappy gehoorsaam kan aanvaar, en Hom gehoorsaam kan dien, soos wat Hy deur die engele in die hemel gedien word. Maar vir die bose is alle verlossingsmoontlikhede totaal en al uitgesluit. Hulle einde is reeds bepaal. Saam met al hulle onderdane wat God verwerp het, sal hulle in die hel vir ewig gestraf word.
5. God se koninkryk, voorgestel as 'n vertikale ovaal, is immanent subjektief daar teenwoordig waar sy koningsheerskappy gehoorsaam aanvaar word. Dit is dus die triomf van God se wil. Die koninkryk van God groei dinamies. Die koninkryk is alreeds teenwoordig, maar dit is nog nie ten volle vervul nie. Daarom is die koninkryk 'n realiserende werklikheid wat reeds gekom het, maar eskatologies nog in vervulling moet gaan. Dit sal met die wederkoms van Jesus Christus gepaard gaan, wanneer God alles nuut gaan maak.
6. Die kerk, voorgestel as 'n horisontale ovaal, wat ook dinamies groei, is die instrument wat God uitgekies het, om sy koninkryk uit te brei. Die kerk bestaan uit 'n georganiseerde of geïnstitusionele gemeenskap van gelowiges, wie se gereelde byeenkomste gekenmerk word deur onder andere liturgies-kultiese handeling. Saam met God werk die kerk aan die realisering van die koninkryk van God. Die mate van die kerk se gehoorsaamheid, beïnvloed die realiseringspoed van die koninkryk.
7. Die sondige wêreld is deur die kerk die fokuspunt van God se genadige koninkrykshandeling. God wil die kerk as bondgenoot gebruik om sy Koningsheerskappy in die skepping uit te brei, sodat Hy deur meer en

meer skepsels gehoorsaam gedien kan word. Hierdie uitbreiding of realisering van God se koninkryk het 'n duidelike soteriologiese onderbou met 'n vertikale én horisontale dimensie. Dit gaan dus oor baie meer as net humanitêre hulpverlening of die regstelling van sosiale ongeregtighede.

8. Die kerk se roeping is om die koningsheerskappy van God te aanvaar, homself gehoorsaam daaraan te onderwerp en om deur die werking, hulp en leiding van die Heilige Gees daaraan mee te werk om uiteindelik die buitelyne van die immanent subjektiewe koninkryk, te laat saamval met die transendent subjektiewe koningsheerskappy van God. Die kerk het die opdrag om God se liefde en genade wat in die verlossingswerk van Jesus Christus kulmineer aan almal te verkondig. Almal wat hierdie evangelieboodskap glo en dus deur die Heilige Gees die genadegawe van die wedergeboorte ontvang het, moet hulle van hulle sondige leefwyse bekeer en sodoende toegang verkry tot die koninkryk van God waar hulle hom uit dankbaarheid sal dien deur gehoorsaamheid aan die grondwet van die koninkryk. Hierdie grondwet bevat die wil van God soos dit veral in die Tien Gebooie opgeteken is en deur Jesus van die regte interpretasie voorsien is tydens die bergpredikasie. Die kerk se doel is om só by die realisering van die koninkryk van God betrokke te wees, dat die buitelyne van die koninkryk ook die skepping kan oorspan en die kerk as georganiseerde grootheid kan verdwyn en geheel en al in die koninkryk opgeneem kan word. Dan sal God alles en in almal wees (1 Korintiërs 15:28).¹²⁸⁸ Al lyk dit tans na 'n onbereikbare ideaal, mag die kerk nie om daardie rede sy roeping versak nie. Die kerk mag ook nie probeer om self die verantwoordelikheid vir die eskatologiese vervulling van die koninkryk, uit God se hande te neem nie.
9. Die buitelyne van die koninkryk en die kerk is nog nie identies nie, aangesien alles en almal wat God se koningsheerskappy erken en hulleself gehoorsaam daaraan onderwerp nie noodwendig altyd as

¹²⁸⁸ Vergelyk Heyns JA, *Die Kerk*, 1977, 28.

lidmate van die kerk in kerklike hoedanigheid funksioneer nie. En ook omdat engele, stof, plante en diere, dit wil sê die res van die skepping nie lidmate van die kerk is nie. Aan die ander kant is almal wat lidmate van die kerk is, nie noodwendig gehoorsame burgers van die koninkryk nie. Daar is ook “lou” lidmate, wat onder andere verteenwoordig word deur die vyf onverstandige jong meisies wat nie genoeg olie in hulle lampe gehad het nie, en die kneg wat sy talent begrawe het.

10. Die mens word deur God vrywillig, of onbewustelik in diens geneem en so word hulle medewerkers aan die realisering van die koninkryk van God.
11. Die ander samelewingsverbande, sal net soos die kerk in verhouding tot die koninkryk in hierdie diagram lyk. Die mense wat deel uitmaak van hierdie samelewingsverbande kan lidmate van die kerk en burgers van die koninkryk wees, indien hulle toegang tot die koninkryk deur wedergeboorte uit genade ontvang het en die grondwet van die koninkryk, uit dankbaarheid gehoorsaam. Aan die ander kant kan daar ook mense wees wat buite die kerk en buite die koninkryk is, aangesien hulle burgers van die anti-ryk is as gevolg van hulle ongeloof en ongehoorsaamheid.
12. Die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God gaan gepaard met die wederkoms van Jesus Christus. God is verantwoordelik vir die vervulling van sy beloftes oor die wederkoms. Net die Vader weet wanneer dit gaan wees. Ons weet dat dit skielik en onverwags gaan wees en dit motiveer ons om altyd waaksaam en gereed te wees. God is ook verantwoordelik vir die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God. Die mens kan daarom nie die wederkoms vertraag of uitstel aan die een kant, of aan die ander kant dit verhaas of bespoedig nie. Saam met die wederkoms vind die oordeelsdag plaas. Dan ontvang die burgers van die koninkryk uit genade die ewige lewe, maar die burgers van die anti-ryk ontvang uit verdienste, saam met hulle leier, die duiwel, die ewige dood in die hel.

13. Die mens is dus saam met God as bondgenootskaplike medewerkers medeverantwoordelik vir die realisering van God se koninkryk. Maar God sal self op sy bestemde tyd sorg vir die eskatologiese vervulling van sy koninkryk.
14. Die onderskeid tussen die heerskappy van God en die koninkryk van God, asook tussen die realisering van die koninkryk van God en die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God, is baie waardevol, omdat dit oor probleemoplossingsvermoë beskik en daarom behoort dit konsekwent gehandhaaf te word.

3. Beoordeling:

Om billike kritiek te lewer en 'n teologie te evalueer is geen maklike taak nie. Daarvoor is reeds enkele opmerkings in die inleiding van hierdie proefskrif gemaak. Daar is 'n magdom faktore wat 'n rol speel en verreken moet word. Elke evalueerder kyk na 'n geskrif vanuit sy eie subjektiewe perspektief. Dit is ook te betwyfel of daar iets soos 'n objektiewe meetinstrument bestaan, wat ons sou kon gebruik in ons evalueringsproses.

'n Elektriese kan byvoorbeeld 'n digitale veeldoelige toetsapparaat gaan koop, en daarmee kan hy presies meet hoeveel volt deur 'n bepaalde draad beweeg. Oor sulke akkurate meetapparate beskik die teoloog ongelukkig nie. Dit is veral ook van toepassing wanneer ons met die lewende en almagtige God, die indirekte "Objek" van ons teologiese navorsing, te doen het. Geen mens beskik oor gepaste meetinstrumente om God se bestaan, sy almag, liefde, genade, of enige ander kenmerk of eienskap van Hom te kan bepaal of evalueer nie. Dit kan metafores vergelyk word met 'n elektriese se digitale veeldoelige toetsapparaat wat in staat is om megavolts te meet, maar steeds geheel en al ontoereikend is, wanneer 'n weerligstraal daarmee getoets wil word.

Ons sou kon redeneer dat die Heilige Skrif ons evalueringsinstrument behoort te wees, en dit sou teoreties gesproke pragtig klink en selfs reg wees, maar dan

kom ons dadelik te staan voor die problematiese vraagstuk: wie se interpretasie van die Skrif gaan ons hiervoor gebruik? Dieselfde argument sou ook aangevoer kon word ten opsigte van die Belydenisskrifte. Gereformeerde sou dalk ook 'n maatstaf kon wees, maar ook oor wat Gereformeerde presies behels, is daar nie volkome eenstemmigheid nie.

Boonop leef ons nie in 'n volmaakte werklikheid nie en is ons en ons denke en werke ook nie volmaak nie. Dit is deur die sonde en ons sondige natuur sodanig beskadig, dat die volmaaktheidsideaal 'n onbereikbare, dog 'n sover moontlik nastrewenswaardige, ideaal behoort te wees.

Met dit alles in gedagte, is daar besluit om in hierdie proefskrif 'n beskeie poging aan te wend om na ons oordeel die belangrikste negatiewe en positiewe kenmerke wat Heyns se teologie opgelewer het, uit te lig. Daar word besef dat dit nie die eerste evalueringpoging is waarin Heyns se werk onder die soeklig geval het nie. Die eerste uitgawe van die 1994 *Skrif en Kerk*, is geheel aan die teologiese bydrae van Heyns gewy, om sodoende erkenning te verleen aan die reuse bydrae wat hy gelewer het. Daarin is Heyns se afskeidsrede, asook 'n verskeidenheid teoloë se kritiese opmerkings, en Heyns se repliek daaroor, gepubliseer. Hier gaan ons poog om al hierdie kritiese opmerkings saam te groepeer deur dit positiewe en negatiewe kenmerke van Heyns se teologie te noem.

Daar sal ook graag verder gegaan moet word en nog 'n kriterium sal toegepas word, wat sover vasgestel kon word, nog nie gebruik is in die evaluering van Heyns se bydrae nie. Dit is naamlik die probleemoplossingsvermoë kriterium. Hierdie kriterium, waarna reeds in die inleiding tot die proefskrif verwys is, word deur Van Huyssteen as 'n sinvolle en waardevolle evalueringkriterium in die teologie beskou.¹²⁸⁹

Sodoende sal gepoog word om nog 'n bydrae in die navorsing oor Heyns se werk te lewer, wat weer tot verdere navorsing aanleiding kan gee.

¹²⁸⁹ Van Huyssteen JW, *aw*, 1989.

Dit is nie moeilik om die invloed van Stoker en die filosofie op Heyns se teologie en sy teologiese metodiek aan te toon nie. Die vraag is egter of hierdie invloed positiewe of negatiewe kenmerke opgelewer het. Ek dink dat ons beide positiewe en negatiewe kenmerke sou kon uitwys. Die ideaal sou wees om die positiewe kenmerke te waardeer en verder uit te bou en om 'n regstelling aan te bring op die negatiewe kenmerke, sodat dit in die toekoms vermy kan word.

3.1. Negatiewe kenmerke:

Die negatiewe kenmerke wat Heyns se teologiese metodiek opgelewer het, en wat vir ons doeleindes belangrik is, is die feit dat Heyns 'n sentrale-tema-teologie beoefen, wat sommige teoloë negatief ervaar, asook sy ontologiese hantering van die koninkryk van God aan die hand van Stoker se oeridionne en sy Skrifhantering. Daar is ongelukkig ook, dalk as gevolg van Heyns se filosofiese agtergrond en voorliefde, ook tekens van spekulاسie in Heyns se teologie sigbaar, veral in sy eskatologie. Laastens sal daar ook vermeld moet word dat Heyns meer aandag aan gebed in sy teologie kon wy. By hierdie negatiewe kenmerke sal ons dus nou eers moet stilstaan.

3.1.1. Heyns se sentrale-tema-teologie:

Heyns beskou die koninkryk van God as die grondplan van die Bybel. Die vraag is egter of dit wenslik is om met 'n sentrale tema of grondplan te werk. Is dit 'n goeie teologiese metode om só 'n paradigma¹²⁹⁰ te gebruik?

Het die Bybel werklik 'n grondplan, sentrale tema of "Mitte"? Is dit raadsaam om die Bybel aan die hand van 'n "grondplan" te bestudeer, ten spyte van die reduksie wat daarmee gepaard kan gaan? Is die koninkryk van God in die denke van Heyns 'n filosofiese a priori, juis omdat hy met so 'n sentrale grondplan of sleutel gewerk het, of is dit die resultaat van sy eksegetiese navorsing?

¹²⁹⁰ Met paradigma bedoel ons hier 'n omvattende denkwysie, denkraamwerk, denkrigting of perspektief. Vergelyk Borg MJ, *The heart of Christianity: Rediscovering a life of faith*, 2003, 4, wat skryf dat 'n paradigma 'n groot interpretasieraamwerk is, wat bepaal hoe 'n mens alles verstaan, "a way of constallating particulars into a whole".

Heyns het 'n behoefte gehad om 'n duidelike en hanteerbare greep of handvatstel op die besondere openbaring van God te vind. Heyns het geglo dat 'n sentrale tema, of grondplan 'n teoloog in staat kan stel om só 'n greep of handvatstel te vind. Heyns se bedoeling daarmee was glad nie om die teoloog in 'n magsposisie te plaas van waaruit hy die besondere openbaring kan manipuleer om niks meer as 'n spreekbuis te wees nie.¹²⁹¹

Met die ontdekking van só 'n sentrale tema of grondplan wou Heyns die teologiese student help om die besondere openbaring beter te verstaan en makliker verbande te kan raaksien, sodat daar sinvoller met die materiaal omgegaan kan word en hy die gegewens makliker kan sistematiseer om sodoende 'n geheelbeeld te kan vorm.¹²⁹² Daar sal krities gevra moet word: het Heyns inderdaad in hierdie doel en voorneme geslaag?

Anders as die Bybelwetenskaplikes wat – as gevolg van die navorsing wat veral ná die “Aufklärung” gedoen is en die resultate van die sogenaamde histories-kritiese eksegeese – die feit beklemtoon dat die Skrif verskillende, menslike outeurs gehad het, en dat daar talle verskille en selfs foute in die Bybel voorkom,¹²⁹³ beklemtoon Heyns die eenheid van die Skrif, sonder om die verskeidenheid te ontken.

Die Bybel lyk nie net, volgens Heyns, soos 'n boek nie, dit moet ook soos 'n boek gelees en verstaan word, maar dan nie as 'n boek geskryf deur 'n verskeidenheid outeurs met 'n hele aantal uiteenlopende en selfs weersprekende verhale nie, maar eerder 'n boek met 'n unieke eenheid, ten spyte van die verskeidenheid outeurs en perspektiewe. Volgens Heyns kan God se diepste bedoeling met die skepping uitgedruk word in die koninkryk van God. Daarom, redeneer Heyns, kan die koninkryk van God, as 'n kristaliseringspunt dien wat verskeie ander waarheidselemente kan saamvat of saamgroepeer.¹²⁹⁴

¹²⁹¹ Sien Heyns JA en Jonker WD, *aw*, 1977, 171.

¹²⁹² Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 1.

¹²⁹³ Sien Prinsloo WS, Die histories-kritiese metode(s) in perspektief, in *Skrif en Kerk* 9(2)1988, 196-209.

¹²⁹⁴ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 1.

Heyns wil met hierdie sistematies-teologiese kategorie nie net die eenheid van die Skrif bevorder nie, maar ook die eenheid tussen die verskillende teologiese dissiplines. 'n Mens sou vir Heyns kon vra of dit nie dalk 'n bietjie oeroptimisties en oorvereenvoudigend is nie. Die koninkryk van God is wel 'n wye en omvattende begrip waaronder 'n groot verskeidenheid – selfs wyd uiteenlopende – teologiese denke met gemak gehuisves sou kon word, maar dit is te betwyfel of die fragmentering wat met spesialisasie gepaard gaan, asook die subjektiewe eksistensiële perspektief van elke teoloog, ten spyte van so 'n oorkoepelende eenheidsbegrip, doeltreffend voorkom of oorkom sal kan word.

Boonop is dit juis hierdie uitgangspunt van Heyns, wat sommige Bybelwetenskaplikes, soos byvoorbeeld Le Roux, laat ervaar dat Heyns se teologie hulle nie kan “help” nie, aangesien die verskeidenheid outeurs, asook verskille en “foute” in die Bybel juis 'n belangrike rol in hulle navorsing speel, en hulle twyfel of daar wel net een sentrale tema of “Mitte” gevind kan word, omdat hulle glo dat so iets nie werklik bestaan nie.¹²⁹⁵

Aangesien Heyns daarenteen die eenheid in die Skrif en die teologie wil bevorder, noem hy verskeie vyande wat hierdie unieke eenheid bedreig. Heyns dink aan onder andere spesialisasie in die teologie, wat wel tot dieper insigte in baie opsigte gelei het, maar ongelukkig ook aanleiding gegee het tot versplintering, fragmentering en versnippering, selfs binne die dogmatiek, wat boonop 'n sintetiese vak is.¹²⁹⁶ Volgens Heyns kon nie eers monografieë, waarin gepoog is om selfs die hele veld van die dogmatiek te dek, daarin slaag om die volgende brandende vraag te beantwoord nie: wat is die basiese kerntema van daardie dogmatiek of binne watter raamwerk word daardie dogmatiek beoefen? Sulke monografieë is daarom volgens Heyns al selfs 'n ongesistematiseerde sistematiese teologie genoem.¹²⁹⁷

¹²⁹⁵ Le Roux JH, God se brug na die mens: iets goddeliks of iets mensliks? in *Skrif en Kerk*, 15(1)1994, 42.

Vergelyk in hierdie verband ook die werk van Ridderbos H, *De Komst van het Koninkrijk*, 1985, 5. Hy maak in sy inleiding die opmerking dat die sentrale tema van Jesus se prediking in die sinoptiese evangelies, die koms van die koninkryk van God is.

¹²⁹⁶ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 2-3.

¹²⁹⁷ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 3.

Nog 'n vyand van hierdie unieke eenheid, naas die spesialisasie in die teologie, is fragmentering binne die raamwerk van die gemeente en binne denominasionele versplintering.¹²⁹⁸

Daar is al verskeie pogings aangewend om hierdie unieke eenheid te beskerm, maar vir Heyns was hierdie pogings onsuksesvol. Voorbeelde daarvan is, volgens Heyns, onder andere die sogenaamde genitief-teologieë van Shaul, Gutiérrez, Moltmann en Tillich, asook Spykman se poging om met die wysbegeerte van die Wetsidee 'n algemene Bybelse lewens- en wêreldbeskouing op te stel, wat selfs aan die dogmatiek, as 'n prolegomena van die teologie, voorafgaan. Dit is Heyns se mening dat hierdie pogings misluk aangesien dit van "buite af", vanuit 'n bepaalde eksistensiële kultuursituasie of -filosofie probeer om die besondere openbaring te verstaan.¹²⁹⁹

In plaas daarvan dat 'n teologie of 'n filosofie aprioristies van buite af ingedra word, sou Heyns eerder wou sien dat die teologie in die algemeen en die dogmatiek in die besonder, eerder gelei, gestuur en beheer word, deur 'n sentrale kerntema wat in die Skrif self geleë moet wees, en sodoende te verseker dat die eenheid binne die verskeidenheid bevorder kan word.¹³⁰⁰

Is Heyns nie dalk hieroor te oeroptimisties nie? Hy is immers nie die enigste een wat die eenheid in die verskeidenheid só probeer bevorder het nie. Ook Moltmann en Gutiérrez het probeer om dit te doen.¹³⁰¹ Hulle, net soos Heyns, beskou die koninkryk van God as 'n teologiese vertrekpunt, en tog verskil hulle denke, in sekere opsigte selfs radikaal, van Heyns se denke, omdat hulle met 'n bevrydingsteologiese model¹³⁰² werk. Om die koninkryk van God dus as

¹²⁹⁸ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 3.

¹²⁹⁹ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 3-4.

¹³⁰⁰ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 4.

¹³⁰¹ Moltmann J, Wolterstorff N, Charry E and Volf M (ed), *A Passion for God's Reign*, 1998, 1.

¹³⁰² 'n Bevrydingsteologiese model, of 'n revolusie teologie word onder andere gekenmerk deur 'n verskraalde of verdraaide soteriologie en hamartologie. Volgens hierdie denkmodel of paradigma is verlossing nie meer hoofsaaklik 'n Goddelike daad waarin sondes, as ongehoorsaamheid aan die wil van God, vergewe word en die verhouding tussen God en mens herstel word nie. Verlossing word in die bevrydingsteologie of die revolusieteologie hoofsaaklik 'n menslike daad beskou, waarin die onderdrukte mense, selfs revolusionêr bevry word van sonde. Sonde word dan hoofsaaklik beskou as sosiale ongeregtigheid en onderdrukking. Die doel van verlossing, of bevryding is die verbetering van hierdie wêreld. Sodoende kry die koninkryk van God verkeerdelik in hierdie model 'n

vertrekpunt te neem, is nie noodwendig 'n waarborg vir eenheid in teologiese denke, binne die verskeidenheid nie. Sou Moltmann en Heyns se teologieë werklik nader aan mekaar kon wees as Moltmann, net soos Heyns, die koninkryk van God nie net as vertrekpunt nie, maar ook as skopus van die Skrif beskou het? Dit is te betwyfel.

Moltmann is van mening dat die soektog na so 'n "centre of scripture" nie suksesvol kan wees nie, aangesien elke middelpunt 'n geslote sirkel veronderstel, terwyl die Ou Testament sowel as die Nuwe Testament nie so 'n "self-enclosed system" bevat nie. Hy beskou die Ou Testament en die Nuwe Testament as getuïenisse wat die toekoms ontsluit en daarom historiese getuïenisse is. Ten spyte daarvan gaan hy voort deur te skryf dat die Ou Testament en die Nuwe Testament die verhaal vertel van 'n spesifieke toekoms, 'n toekoms wat hy die koninkryk van God noem.¹³⁰³

Sodoende word die koninkryk van God vir Moltmann eerder 'n gids en vertrekpunt vir elke Bybelse teologie wat nie net die Ou Testament in die lig van die Nuwe Testament lees nie, maar ook omgekeerd, wat die Nuwe Testament in die lig van die Ou Testament lees, en nie soos Heyns wat die koninkryk ook as 'n sentrale tema beskou nie. Die koninkryk van God kan volgens Moltmann ook daarmee rekening hou dat die Ou Testament van die Christene dieselfde inhoud bevat as die Wet en die Profete van Israel, en dit maak ekumeniese gesprekke met Israel, volgens Moltmann moontlik en ook noodsaaklik.¹³⁰⁴ Sodoende rek Moltmann die eenheidsgedagte tot op 'n baie wye ekumeniese vlak uit, om selfs die Monoteïstiese Judaïsme in te sluit.¹³⁰⁵

Deur die koninkryk van God as vertrekpunt te neem, redeneer Moltmann, kan ons begin met 'n universele toekoms vir al die nasies en vir hierdie aarde, wanneer ons die koninkryk tot stand bring of aktualiseer onder al die nasies. In

verskraalde aardse, sosiaal-politiese en revolusionêre dimensie. God word dan 'n rebellerende Koning, wat sy burgers wil bevry van alle moontlike onmenslike omstandighede. Sy burgers mag nie wag op die koms van sy koninkryk nie. Hy roep hulle op om sêlf protesterend teen die bestaande wêreld te werk aan die nuwe wêreld. Vergelyk Heyns JA, *Teologie van die Revolusie*, 1975, 87-92.

¹³⁰³ Miroslav Volf (ed) *A Passion for God's Reign*, 1998, 56-57.

¹³⁰⁴ Miroslav Volf (ed) *aw*, 1998, 57.

¹³⁰⁵ Bauckham R(ed), *aw*, 1999, 150.

hierdie verband word die opkoms van onafhanklike en post-denominasionele kerke deur Moltmann positief geëvalueer, aangesien die godsdienste en kulture van ander volke sodoende nie vernietig word nie, maar eerder ontvanklik gemaak word vir God se toekoms en gevul word met die gees van hoop.¹³⁰⁶

Vir Moltmann beteken die *Missio Dei* dus 'n uitnodiging aan alle godsdienstiges en ongodsdienstiges om in die lewe te kom deel. 'n Uitnodiging tot die beskerming en bewaring van die lewe, en met lewe bedoel Moltmann die lewe hier en nou. Alles wat in ander godsdienste en kulture aangewend word om die lewe te dien is in hierdie sin goed en moet aangewend word in die kultuur van die lewe. Enige iets wat die lewe verhinder of vernietig is sleg en moet oorkom word as die barbarisme van die dood. Hierin speel die Heilige Gees vir Moltmann 'n belangrike rol, want God se lewegewende Gees is die begin van die versoenende koninkryk van God. Moltmann wil nie die pluriformiteit van godsdienste bespreek in die leerstellings oor die oorspronklike sonde, soos wat vroeër die geval was nie. Hy wil ook nie dit bespreek in die leerstellings oor die openbaring van die Goddelike waarheid nie. Hy sou eerder wou sien dat dit tuiskom onder die Pneumatologie en in besonder in die leer oor die verskeidenheid *charismata* in die Pneumatologie. Onder *charismata* verstaan Moltmann alles wat 'n mens kan gebruik in diens van die opbouing van die gemeente en enige iets wat 'n mens kan gebruik in die koninkryk van God.¹³⁰⁷

Indien ons die *charismata* in so 'n wye en omvattende sin sou verstaan, soos Moltmann dit graag wil sien, is die resultaat inderdaad 'n universalisme en dit is ook wat Moltmann in die oog het.¹³⁰⁸ Universalisme verdof die skeidslyn tussen lig en duisternis, en beklemtoon verkeerdelik God se liefde en genade ten koste van sy regverdigheid.¹³⁰⁹

Indien ons die koninkryk van God as 'n ekumeniese eenheidsbeginsel wil gebruik, soos Moltmann dit wil doen, word ekumene bedryf ter wille van eenheid, maar ten koste van die waarheid. Dan is dit aksiologies gesproke 'n

¹³⁰⁶ Miroslav Volf (ed) *aw*, 1998, 60-61.

¹³⁰⁷ Miroslav Volf (ed) *aw*, 1998, 62-63.

¹³⁰⁸ Bauckham R(ed), *aw*, 1999, 46-47.

¹³⁰⁹ Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 314.

horisontale eenheid, sonder 'n ware of egte vertikale gerigtheid. As verskillende konings gedien word, kan daar tog nie gepraat word van eenheid in die koninkryk nie?

Selfs al word daar met die sterkste geloof en met 'n vaste oortuiging in die leuen geglo, gaan geloof tog nie die leuen in waarheid verander nie. Daarom speel konfessionaliteit in ekumene 'n beslissende rol. Die belydenis is vir die kerk geen opsionele luukse nie, soos Wethmar met reg aangetoon het.¹³¹⁰

Heyns daarenteen wil die koninkryk van God as 'n eenheidsbegrip nie soos Moltmann ekumenies globaliseer nie. Vir Heyns het die koninkryk van God as 'n eenheidsbegrip eerder 'n Bibliologiese gerigtheid en -oorsprong. Volgens Heyns is die bedoeling van God met sy skepping gereflekteer in die bedoeling van die Heilige Gees met die Bybel. Daarom is die eenheid van die Bybel nie net geleë in die feit van die één Skrywer (Heilige Gees) nie, maar ook in die één sentrale boodskap wat Hy aan al die Bybelskrywers meegedeel het, en volgens Heyns die kerninhoud uitmaak van wat hulle weer aan ons meedeel, naamlik die koninkryk van God.¹³¹¹

Volgens Heyns kan die mens wat die Bybel gehoor en verstaan het, en die heerskappy van God in sy lewe aanvaar en hom onvoorwaardelik daaraan onderwerp het, nie anders as om ook radikaal en totaal in terme daarvan te dink en daaruit te gaan lewe nie. Dit word die perspektief van waaruit hy na die lewe, én die wêreld gaan kyk. Heyns ontwikkel sodoende 'n lewens- en wêreldbeskouing as 'n konseptuele raamwerk waarbinne die basiese waarhede van die Skrifboodskap tot 'n eenheid saamgevat kan word. Omdat daar vir die Bybelgelowige, volgens Heyns, nie so iets soos 'n neutraliteit is nie, kan Heyns die koninkryk van God as 'n omvattende eenheidsbegrip gebruik, maar hy doen dit nie in dieselfde sin as Moltmann nie. Met neutraliteit bedoel Heyns hier dat daar vir die Bybelgelowige nie 'n plek, 'n situasie of verhoudinge bestaan, waar

¹³¹⁰ Vergelyk Wethmar CJ, Ekumenisiteit in Dogmatologiese perspektief, in *Skrif en Kerk*, 13(1)1992, 96-110, veral 102-104.

¹³¹¹ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 7.

God nie heers nie, waar die beginsels van sy Woord nie geld nie, en waar die mens Hom nie net nie kán nie, maar ook nie móét gehoorsaam nie.¹³¹²

Daar is gevolglik, na Heyns se mening, naas die neutraliteit, vir die Bybelgelowige ook nie iets soos ‘n dualiteit (wat ons laat dink aan Luther se “Zwei-Reiche-Lehre”)¹³¹³ nie, dit wil sê ‘n terrein waar hy God dien en ‘n terrein of terreine waar hy hom slegs laat lei deur die redelikheid van sy verstand en die wetmatigheid van die saak waarmee hy besig is. Daar bestaan vir Heyns net één terrein en dit is die wêreld, en daar het ons net één roeping en dit is om aan God gehoorsaam te wees. Die Bybel is die verhaal van één boodskap: God se handeling met die wêreld, waaruit daar één oproep tot die mens kom: dien God in alles.¹³¹⁴

In die lig van hierdie verskille tussen Heyns en Moltmann se standpunte oor die koninkryk is dit duidelik dat die hele aangeleentheid nie so eenvoudig is, soos wat Heyns graag sou wou glo nie.

Ten spyte daarvan, is dit steeds Heyns se oortuiging dat hierdie geïntegreerde Skrifbeskouing ook ‘n geïntegreerde teologie as resultaat sal hê. Dit beteken nie dat die teologie nie meer in afsonderlike dissiplines onderverdeel kan word en só die geleentheid vir die só nodige spesialisasie bied nie, maar dan word in die verskeidenheid steeds één sentrale boodskap gehoor. Heyns vind in die teologiese literatuur verskillende suggesties waarin so ‘n sentrale tema aangetref word, byvoorbeeld onder andere: bekering, oorwinning oor sonde, wet en evangelie, belofte en vervulling, verbond en Jesus Christus. Daarteenoor is Heyns oortuig dat daar geen beter begrip is, wat as samevatting en uitdrukking van die Skrifinhoud diens kan doen, as juis die koninkryk van God nie.¹³¹⁵

¹³¹² Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 8.

¹³¹³ Luther het met sy sogenaamde “Zwei-Reiche-Lehre” ‘n soortgelyke onderskeid tussen die geestelike (“Geistlichem”) en die wêreldlike (“Weltlichem”) gemaak. Vergelyk Gänssler HJ, *Evangelium und Weltliches Schwert*, 1983 en Günter W, *Martin Luthers Vorstellung von der Reichsverfassung*, 1976.

¹³¹⁴ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 9.

¹³¹⁵ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 9-10.

Alhoewel die begrip koninkryk nie oral met al sy komponente in die Skrif gebruik word nie, is dit vir Heyns boeiend dat daar nie 'n enkele boek in die Bybel is waar die saak van die koninkryk of bepaalde komponente daarvan nie aanwesig is nie. Daarom, beweer Heyns, dat dit in die ganse openbaringsgeskiedenis van beide die Ou Testament, sowel as die Nuwe Testament, gaan om die koninkryk van God.¹³¹⁶

In die Openbaringsgeskiedenis van die Ou Testament gaan dit, volgens Heyns, om die oorsprong van die koninkryk in die tyd (die Skepping); om die etiese grondreëls van die koninkryk (die Wet); om die voorlopige partikularistiese gestaltegewing aan die koninkryk in Israel (die Profete); en om die verskillende aspekte van die koninkryk (die Geskrifte). In die openbaringsgeskiedenis van die Nuwe Testament gaan dit weer vir Heyns om die herstel van die koninkryk in Jesus Christus (Evangelies); om die universele verbreding van die koninkryk (Handelinge); om die intensiewe ontvouing van die koninkryk (die Nuwe Testamentiese Briewe); en om die finale voleinding van die koninkryk (Openbaring). Hiermee wil Heyns nie 'n program voorstel vir 'n nuwe soort genitief-teologie: – 'n teologie van die koninkryk – nie. Hiermee stel Heyns voor dat die ganse teologie verstaan sal word, bestudeer sal word en natuurlik ook verkondig sal word as koninkryksteologie, want dit is waarom dit vir Heyns in die Skrif gaan: die koninkryk van God.¹³¹⁷

Heyns gee toe dat die Bybel ook nie 'n sistematiese en logiese uiteensetting van die begrip “koninkryk” gee, soos die Bybel ook nie met ander begrippe doen nie, maar Heyns vind in die Bybel die verhaal van die ontvouing van hierdie dinamiese werklikheid, wat hy die koninkryk noem. Asook die wyse waarop die mens deel word van hierdie koninkryk, die mens se plek en taak in die realisering daarvan, en – vir Heyns uiters belangrik – hoe die burgers van die koninkryk die verhaal van die koninkryk verder moet vertel.¹³¹⁸

¹³¹⁶ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 10. Vergelyk Ridderbos H, *aw*, 24-28.

¹³¹⁷ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 10.

¹³¹⁸ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 11.

Terwyl Jonker die eenheid van die teologie fundeer in die één ondeelbare voorwerp van bestudering, naamlik die openbaring van God,¹³¹⁹ wat nie heeltemal probleemloos is nie, vind Heyns in die koninkryksbegrip ‘n integrasiebeginsel waar al die teologiese waarhede, tot ‘n oorsigtelike geheel en in ‘n sinvolle boodskap saamgevoeg kan word.¹³²⁰

Heyns wys daarop dat die begrip “koninkryk” nie altyd, selfs nie in die Gereformeerde teologie, die plek toegeken is en toegeken word, wat dit na sy oordeel verdien nie. Volgens Heyns neem die koninkryk ook nie ‘n sentrale plek in die struktuur van ons konfessies in nie. Trouens daar word dit, aldus Heyns, volledig onderbelig.¹³²¹

Waar wél gewerk word met en aandag gegee word aan die koninkryk, word dit na Heyns se oordeel nie altyd in sy breë, fundamenteel-omvattende Bybelse betekenis gedoen nie. Die koninkryk van God word dikwels eskatologies verskuif na die toekoms, of antropologies vereng tot die mens, of soteriologies verskuif tot die heil van die mens, of vertikalisties beperk tot die mens se verhouding met God, of psigologies tot die innerlike van die mens gereduseer, of eties tot die lewe van die mens alleen herlei, of individualisties tot die enkeling begrens, of ekklesiologies vereenselwig met die kerk.¹³²² Teen hierdie gevare sal dus, volgens Heyns gewaak moet word.

Die vraag is egter of Heyns nie met sy ontologiese verstaan van die koninkryk, weer té ver gegaan het, in reaksie op die moontlike reduserings wat sopas vermeld is nie. Het Heyns in sy koninkryksbegrip werklik Skrifgetrou gebly, of het hy dalk filosofies-adduktief te werk gegaan en ‘n kosmologiese dimensie aan die koninkryk toegevoeg, wat nie teologies-bibliologies gefundeerd is nie? In die volgende negatiewe resultaat van Heyns se teologiese metodiek, sal hierop terug gekom moet word.

¹³¹⁹ Heyns JA en Jonker WD, *aw*, 1977, 274.

¹³²⁰ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 11.

¹³²¹ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 11.

¹³²² Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 11.

Heyns is van mening dat één ding soos 'n paal bo water staan en dit is dat die koninkryk van God vir die Bybel en dus vir die teologie, vir die kerk, vir die praktiese Christelike lewe en vir die teoretiese Christelike lewens- en wêreldbeskouing, ja, vir die ganse aardse bestaan van alle mense, van fundamentele lewensbelang is. Dit is die koninkryk wat ons onder die hoogste norms stel vir ons denke en emosies, instellings en gesindhede, gedagtes, woorde en werke, drome en ideale. Heyns beskou die koninkryk van God as 'n dinamies ontwikkelende, normatiewe werklikheid, wat ons leer om die verlede nie gering te ag nie, die hede nie oor te aksentueer of te onderwaardeer nie, en die hoop vir en die uitsig op die toekoms nie te laat verdof nie. Volgens Heyns is dit die koninkryk wat in die harte van sy burgers die wete steeds lewend hou dat hulle (nog) nie gearriveer het nie – nie in hulle huwelike nie, nie in hulle arbeid en besittings nie, en ook nie in hulle prestasies nie, – maar dat hulle bewustelik en blymoedig op weg moet wees na wat Heyns 'n beter, finale vaderland noem. Op weg daarheen weet hulle na Heyns se oordeel dat niks so belangrik soos die koninkryk is nie, maar hy is van mening dat juis daarom alles so belangrik is, ook omdat tekens van die koninkryk orals opgerig moet word in die aktuele en daadwerklike gehoorsaamheid aan God.¹³²³

Heyns beskou die koninkryk van God nie net as sistematies-teologiese kategorie of grondmotief in die Skrif en teologie nie, maar ook as die bestemming van al die samelewingsverbande, en daarom ook grondmotief in die etiek, aangesien hy die verskillende samelewingsverbande wat hy onderskei, gebruik as 'n indelingsbeginsel in sy etiek. Wie dus Heyns se teologie wil verstaan, behoort eintlik ook sy etiek te bestudeer en nie net met sy *Dogmatiek* besig te wees nie. Die koninkryk is vir Heyns nie net die vertrekpunt vir sy dogmatiek nie. Dit is ook die vertrekpunt van die etiek; dit is die ruimte waarbinne die ganse lewe afspeel. Die koninkryk is nie maar net een van die samelewingsverbande nie, die koninkryk is vir Heyns die bestemming van ál die samelewingsverbande en die samelewingsverbande is gestaltes van die koninkryk van God, al is dit net gefragmenteerde, gebrekkige en voorlopige gestaltes. Alles wat die gelowige volgens Heyns doen, is koninkrykshandelinge

¹³²³ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 11. Vergelyk Heyns JA, *Teologiese Etiek* 2/1, 1986, 39.

en die ganse lewe is koninkrykslewe. Die koninkryk staan vir Heyns nie *vóór*, *náás* of *ágt*er alle dinge nie; die koninkryk *ís* alle dinge – in hulle betrokkenheid op en afhanklikheid van en beheersing deur God. Die koninkryk is egter ook vir Heyns selfs *méér*. Daarom kan die koninkryk, na Heyns se mening, selfs ook *téénoor* al hierdie dinge te staan kom, soos wanneer die samelewingsverbande nie gestaltes van die koninkryk vertoon nie. Daarom moet die koninkryk, bó al hierdie dinge uit, as ‘n ander orde van sake, gekies word.¹³²⁴

Die vraag is egter of Heyns regtig in ‘n absolute sin bedoel dat alle handeling van gelowiges werklik altyd koninkrykshandeling is. Hier tref ons dus een van die voorbeelde aan waar Heyns so met sy gedagtegang meegevoer word, dat hy soms onnoukeurig formuleer, want as dit waar was, dan moet ons ook die sonde wat gelowiges doen, beskou as koninkrykshandeling. Daarom sou ‘n fyner formulering dalk beter wees. Ons sou eerder kon formuleer dat alle Godsgehoorsame handeling van gelowiges koninkrykshandeling is.

Deur die koninkryk van God as die bestemming van al die samelewingsverbande te beskou of te poneer, soos Heyns dit stel, het hy nie ‘n reduksie in gedagte nie, maar wel ‘n konsentrasie van alle ander legitieme doelstellings. Dit gaan vir Heyns om die plan van God met die ganse wêreld en die realisering van sy doel wat Hy aan alles en almal gestel het – binne die raamwerk van en genormeer deur die koninkryk. As gelowiges die boodskap van die koninkryk verkondig, behoort dit volgens Heyns nie ‘n vorm van geestelike meerderwaardigheid, gemik op eie voordeel, te wees nie. Die koninkryk en die propagering van sy beginsels hou ook voordele vir die nie-burgers in. Die koninkryk van God is wel ‘n eksklusiewe ryk in dié sin dat alleen gelowiges daaraan behoort, maar nie in dié sin dat die seëninge van die ryk alleen vir die gelowiges bedoel is nie. Die koninkryk is vir Heyns nie net die doel van die geskiedenis en bestemming van die samelewingsverbande nie, maar ook die norm vir alle menslike gedrag en optrede in alle situasies en verhoudinge.¹³²⁵

¹³²⁴ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 38-39.

¹³²⁵ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 40-41.

Verskeie teoloë meen egter dat Heyns self aan apriorisme skuldig is, al waarsku hy daarteen. Hulle beskou Heyns se “grondplan”, die koninkryk van God, as ‘n aprioristiese konstruk, wat Heyns by die wysbegeerte van Stoker gekry het en wat sy Skrifuitleg bepaal. So skryf Le Roux byvoorbeeld dat Heyns vir sy gevoel hierdie sleutel van buite af in dra, al het hy self daarteen gewaarsku. Volgens Le Roux bestaan ‘n groot moontlikheid dat die eksegeet aan die einde van die pad nie één nie, maar ‘n verskeidenheid sentrums sal ontdek. Hy mag daarom nie vooraf deur slegs een moontlikheid gebind word nie.¹³²⁶

Theron beskou Heyns se koninkryksteologie as die teologiese vergestaltung van die Christelike wysbegeerte van die Skeppingsidee van Stoker en nie as iets waarby Heyns uitgekome het via eksegetiese ondersoeke nie.¹³²⁷ As dit waar is, beland Heyns dus in dieselfde strik as Spykman, teen wie Heyns waarsku, omdat hy poog om met die wysbegeerte van die Wetsidee ‘n algemene Bybelse lewens- en wêreldbeskouing op te stel, wat selfs aan die dogmatiek, as ‘n prolegomena van die teologie, voorafgaan. Heyns waarsku dat hierdie poging misluk aangesien dit van “buite af”, vanuit ‘n bepaalde eksistensiële kultuursituasie of -filosofie probeer, om die besondere openbaring te verstaan.¹³²⁸

Jonker stem saam met Theron as hy skryf dat Heyns se sterk wysgerige inset kan verklaar waarom hy die begrip “koninkryk” nie eksegeties ontwikkel het nie, maar as ‘n dogmatiese verstaanskader vir die Skrif hanteer het. Volgens Jonker veroorloof Heyns homself om heeltemal verby te gaan aan die intensiewe diskussie wat in die Nuwe Testamentiese wetenskap rondom die Ryk van God plaasgevind het.¹³²⁹ Le Roux skryf in min of meer dieselfde trant, dat Heyns hom ook nie gesteur het aan die resultate van die Ou Testamentiese Bybelwetenskaplikes se navorsing nie.¹³³⁰

¹³²⁶ Le Roux JH, *aw*, In *Skrif en Kerk*, 15(1)1994, 41.

¹³²⁷ Theron DF, *aw*, 1984, 12, 15, en 141.

¹³²⁸ Heyns JA, Die koninkryk van God, grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk*, 15(1)1994, 3-4.

¹³²⁹ Jonker WD, In gesprek met Johan Heyns, in *Skrif en Kerk*, 15(1)1994, 17.

¹³³⁰ Le Roux JH, *aw*, 42-43.

Aan die ander kant tree Van Wyk weer vir Heyns in die bresse as hy skryf dat hy Theron se gevolgtrekking betwyfel dat Stoker se filosofie die “denkraamwerk” is waarbinne Heyns se teologie gestalte gekry het en dat Heyns se teologie die teologiese vergestaltung van die Christelike wysbegeerte (van die Skeppingsidee) van Stoker is. Van Wyk stem saam dat daar talle raakpunte (veral ten opsigte van die wetenskapsleer, samelewingsleer en etiek) is, maar daar is eweneens ook verskilpunte. Van Wyk vra met reg verder wat dan nou bowendien daarmee bewys is, as formeel aangetoon is dát daar veel raakpunte tussen die teologie van Heyns en die filosofie van Stoker is, indien die invloed van Stoker op Heyns nie indringend geëvalueer is nie – veral nog as aangetoon word dat Stoker veel by Calvyn aangesluit het en daarom ook Heyns by Calvyn? Volgens Van Wyk was Heyns nie ‘n epigoon van Stoker nie, maar het Heyns ‘n eie ontwikkeling deurgemaak. In sy politieke etiek het hy, aldus Van Wyk, byvoorbeeld talle van sy leermeesters se gedagtes afgelê.¹³³¹

Van Wyk gee egter toe dat Heyns dikwels ‘n filosofiese styl en indelingsprinsipes gevolg het, en in ‘n sekere sin is dit in enige dogmatiek, volgens hom onvermydelik. Heyns se teologie is daarteenoor na Van Wyk se mening, geensins in dieselfde sin as Thomas van Aquino se *Summa Theologiae* as filosofiese teologie of teologiese filosofie te omskryf nie. Daarvoor is daar na Van Wyk se mening, te veel en te direkte aansluiting by die Skrif self.¹³³²

Volgens van Wyk is Heyns se paradigma ‘n Calvinistiese lewens- en wêreldbeskouing en hy wys daarop dat Theron van mening is dat dit in ‘n Potchefstroomse gewaad geklee is.¹³³³ Al kan Heyns ‘n hele reeks kenmerke van ‘n Christelike lewens- en wêreldbeskouing opnoem, kan hy na Van Wyk se mening nogtans alles saamtrek in een konsep (of paradigma), naamlik die koninkryk van God. Die Afrikaanse lewens- en wêreldbeskouing vertoon, aldus Heyns, soos weergegee deur Van Wyk, die volgende kenmerke: dit is religieus, eties, nasionaal, patriargaal en tradisioneel bepaald. Die grondidee van die

¹³³¹ Van Wyk JH, Analogiese eksistensie. Aantekeninge by die etiek van JA Heyns, in *Skrif en Kerk*, 15(1)1994, 142.

¹³³² Van Wyk JH, *aw*, 142-143.

¹³³³ Van Wyk JH, *aw*, 143.

Christelike lewens- en wêreldbeskouing (teïsme) is die soewereiniteit van God – ‘n sentrale tema by Stoker, maar ook by Calvyn. Die aard van godsdiens bepaal die aard van die etiese. Ook in die term Christelik-nasionaal lê die klem op Christelik. Onlosmaaklik hieraan verbonde, skryf Van Wyk verder, is die ander grondbeginsel van die Calvinisme, naamlik die Heilige Skrif, wat die volle lewe belig. Wanneer Heyns die inhoud van hierdie lewens- en wêreldbeskouing uiteensit, vestig hy die aandag op God, openbaring (Skrif), skepping, sonde en verlossing (Jesus Christus). Sonder al hierdie “voorveronderstellings” is teologie en etiek, vir Van Wyk, nie moontlik nie. Vir Van Wyk behels dit amper die hele dogmatiek. Van Wyk vra verder, anders as Theron, nie óf daar aansluiting by die Potchefstroomse filosofie (Stoker) was nie, maar of dit ‘n verantwoorde of onverantwoorde aansluiting was? Hy vra ook of Heyns se “Calvinistiese” teologie dalk ‘n bepaalde korrektief op byvoorbeeld Andrew Murray se Piëtistiese teologie gebied het?¹³³⁴

Van Wyk vra ook waar Heyns die koninkryk van God as “grondplan” van die Skrif ontdek het, maar hy verskil van Theron se mening dat Heyns dit van Stoker oorgeneem het. Hy skryf dat mense wat die geskrifte van Stoker deurlees, vind dat die koninkryk van God byna terloops aanwesig is, maar nie as sentrale en breed-uitgewerkte tema voorkom nie. Die soewereiniteit van God en die koningsheerskappy van Christus word beklemtoon, maar daarmee het Stoker nog geensins ‘n “wysbegeerte van die koninkryksidee” ontwikkel nie. Van Wyk meen ons moet veel eerder hier dink aan Heyns se aansluiting by die Potchefstroomse teologie. Die Ou-Testamentikus, S du Toit, het onder invloed van John Bright, die koninkryk as sentrale tema van die Ou Testament hanteer, en die Nuwe-Testamentikus, WJ Snyman, onder invloed van HN Ridderbos, het dieselfde ten opsigte van die Nuwe Testament gedoen. Volgens Van Wyk kan die Potchefstroomse teologie as “koninkryksteologie” getipeer word. Van Wyk wys daarop dat Heyns ook eksplisiet na hierdie teoloë verwys en hy oordeel dat die belangrike rol wat die koninkryksmotief by gespreksgenote soos AA van Ruler, J Moltmann en W Pannenberg speel, ook verreken moet word. Volgens Van Wyk was Augustinus die eerste persoon wat met sy *De civitate Dei* ‘n

¹³³⁴ Van Wyk JH, *aw*, 143-144.

“teologie van die koninkryk” ontwerp het. Van Wyk is daarvan oortuig dat die getuienis van die hele Bybel oor die algemeen en die prediking van Jesus Christus in die besonder, so oorweldigend en meevoerend is, dat dit byna outomaties tot ‘n koninkryksteologie aanleiding gee. Daarom het JJ van Oosterzee, na Van Wyk se oordeel, reeds in die vorige eeu, ‘n volledige koninkrykdogmatiek ontwerp.¹³³⁵

Heyns reageer instemmend op hierdie sienswyse en skryf dat die persoonlike kontak wat hy met Du Toit gehad het wat destyds Hebreus aan hulle doseer het, en die publikasies van Snyman, ongetwyfeld ‘n vormende rol in sy denke gespeel het.¹³³⁶ Heyns is van mening dat Van Wyk die saak van die koninkryk in sy etiek en dogmatiek prinsipiëel aangeraak het en dat hy dit na sy oordeel in die korrekte perspektief geplaas het. Heyns stem saam met Van Wyk dat die begrip koninkryk wel nie by Stoker ontbreek nie, maar in alle geval nie ‘n sentrale en breed-uitgewerkte tema is nie.¹³³⁷

Hoe dit ook al sy, dit wil tog voorkom asof Heyns se paradigma nie die resultaat is van sy eie, persoonlike, eksegetiese arbeid nie, daarvan getuig die omvattende publikasie oor die koninkryk van God waarmee hy eers voor sy dood besig was. Ook in die manuskrip oor die Nuwe Testament en die koninkryk wat deel van hierdie omvattende publikasie sou vorm en wat bestudeer is, het Heyns nie sy eksegetiese gepubliseer soos wat ‘n Bybelwetenskaplike sou doen nie. Dit lyk veel eerder na die resultate van sy eksegetiese, of intuïtiewe Bybeluitleg as na Bybelwetenskaplike detail eksegetiese.

Verder is daar ook reeds aangetoon dat Heyns baie sterk aangesluit het by K Dijk, by wie ons dieselfde standpunte rondom die koninkryk van God as skopus van die Skrif, en Jesus Christus as skopus van dié skopus aantref.

Toe ons Heyns se Skrifhantering bespreek het, is daar stil gestaan by die feit dat Heyns se eksegetiese metodiek anders sal lyk as dié van ‘n

¹³³⁵ Van Wyk JH, *aw*, 148.

¹³³⁶ Heyns JA, ‘n Weerwoord, in *Skrif en Kerk*, 15(1)1994, 170.

¹³³⁷ Heyns JA, ‘n Weerwoord, in *Skrif en Kerk*, 15(1)1994, 170.

Bybelwetenskaplike. Dit beteken egter nie dat Heyns negatief staan teenoor die werk van die Bybelwetenskaplikes en teenoor die verhouding tussen die dogmatikus en die biblikus nie.

Vir Heyns is daar 'n nouer interafhanklike verhouding tussen die Bybelwetenskaplikes en die sistematiese teoloë, as by Moltmann. Moltmann het juis in 'n boek oor hierdie aangeleentheid geskryf, wat wys dat hierdie saak in die brandpunt van die teologie staan.¹³³⁸

Volgens Moltmann kan hy sy eie verhouding tot die Bybelse tekste ontwikkel, omdat hy teologie nie beskou as 'n kommentaar op Bybelse geskrifte nie en kommentare op Bybelse geskrifte is vir hom nie 'n plaasvervanger vir teologiese nadenke nie. Die hermeneutiese brug wat die sistematiese teoloog volgens Moltmann moet oorstek, is om te sê wat die geskrifte vandag beteken, terwyl die Bybelwetenskaplike moet sê wat die geskrifte in die tyd van die eerste lesers beteken het. Tot hier toe is sy siening in ooreenstemming met dié van Heyns, maar dan vervolg Moltmann deur sy werksmetode te beskryf, en dit verskil weer van Heyns se metode. Moltmann begin deur die teks te lees en te vra wat die teks wil sê. Daarna bepaal hy wat die onderwerp of tema is wat deur die teks aangespreek word. Hy probeer om dit met sy eie verstandelike kategorieë te verstaan, wat kategorieë van sy eie tyd is. Daarna gaan hy terug na die teks en vra homself af of die teks die onderwerp of tema genoegsaam aan die orde gestel het, soos hy dit met die hulp van die teks self verstaan het. Moltmann sê hy raak betrokke in 'n feitlike gesprek met onder andere die teks, met die outeur, sy *Sitz im Leben*, en sy invloed in die geskiedenis. Daaruit kom 'n tematiese kritiek van die teks na vore, wat verband hou met die onderwerp. In hierdie sirkel wat by die teks aansluit, die onderwerp en Moltmann self, word sy teologiese standpunt ontwikkel. Volgens Moltmann is die kritiese vraag of 'n sistematiese teoloog se teologie ooreenstem met die Skrif, dalk 'n oorblyfsel

¹³³⁸ Sien Baukham R(ed), *aw*, 229, waar Moltmann die werkstitel van sy nuwe boek "The Foundations and Methods of Theology" bekend maak. Hierdie boek se titel was toe nie "The Foundations and Methods of Theology" nie, maar "*Experiences in Theology*", *Ways and forms of Christian Theology*. Vergelyk Moltmann J, *Experiences in Theology*, *Ways and forms of Christian Theology*, 2000.

van die ou verbale inspirasieleer. Daarom vind hy hierdie vraag tans irrelevant.¹³³⁹

Moltmann sê ondubbelsinnig dat hy nie 'n eksegeet is nie, net soos wat, volgens hom, Augustinus, Thomas van Aquino, Calvyn, Barth en Tillich hulleself ook nie as eksegete beskou het nie.¹³⁴⁰

Moltmann maak gebruik van 'n hermeneutiese sleutel, waarin die mens se belewenis van sy huidige situasie, as vertrekpunt dien.¹³⁴¹ Die gevaar wat hierin skuil is dat die mens se situasie en sy subjektiewe belewenis daarvan, die norm word waarvolgens die Skrif geïnterpreteer word. Die eksegeet se huidige situasie word belangriker as die teks se oorspronklike bedoeling vir sy eerste lesers en die huidige problematiek en behoeftes van die eksegeet bepaal die wyse waarop die teks uitgelê word.

Heyns daarenteen sal homself nie sover verwyder wil voel van eksegete en die Bybelse wetenskappe nie. In die lig hiervan en vanweë die feit dat Heyns erken dat die dogmatikus ook by die Bybelwetenskaplike kan en moet kers opsteek,¹³⁴² beteken dit ook nie noodwendig dat Heyns se koninkryksteologie nie die resultaat van ander Bybelwetenskaplikes, soos Du Toit en Snyman, Bright en Ridderbos se eksegetiese arbeid kan wees nie.

Die bewys hiervoor is te vinde in Heyns se aantekeninge oor die koninkryk in *Teologiese Etiek 2/1*. Hy stem saam met John Bright dat die begrip koninkryk van God sentraal staan in die hele Bybel. Hy beskou H Ridderbos se boek oor die koninkryk as 'n standaardwerk en verwys tydens verskeie geleenthede daarna. Verder verwys hy ook na L Goppelt se Nuwe Testamentiese teologie. Hy vermeld ook AA van Ruler, A Ritschl, IJ du Plessis en T Rendtorff as bronne.¹³⁴³

¹³³⁹ Bauckham R(ed), *aw*, 1999, 230.

¹³⁴⁰ Bauckham R(ed), *aw*, 1999, 231.

¹³⁴¹ Chang AD, *aw*, 1985, 107.

¹³⁴² Heyns JA, UPTS 4, 1987, 24.

¹³⁴³ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 63-67.

Verder kan daar ook op die feit gewys word dat Ridderbos wel toegee dat daar ander konsepte ook bestaan wat die heilsgeskiedenis kan saamvat. Hy waarsku daarom ook teen 'n verabsoluttering van een konsep ten koste van ander, maar hy is tog van mening dat die idee van die koninkryk van God groter en omvattender is, as byvoorbeeld die verbondsïdee, of die regverdigmaking van die sondaar deur die geloof. In die verbondsïdee word alles wat in verband staan met die besondere band wat tussen die Here en sy volk bestaan, gekonsentreer, asook die eienskappe van God wat daaruit geopenbaar word. So word ook in die regverdigmaking van die sondaar deur die geloof die heilsgeskiedenis saamgevat. Dit staan alles vir Ridderbos ook ten nouste in verband met die koms van die koninkryk, wat 'n wyer konsep is, aangesien dit nie slegs konsentreer op die verlossing van die volk van God nie, maar ook op die selfhandhawing van God in al sy werke, omdat dit die ganse skepping beskou vanuit die realisering van al God se Koninklike regte en beloftes. Hiervan spreek ook Jesus se prediking, wat Ridderbos as “*de inzet, de overture van het Nieuwe Testament*”, beskou.¹³⁴⁴

Hierdie gedagtes van Ridderbos kry ons byna woordeliks terug in die teologie van Heyns.¹³⁴⁵ Hieruit kan ons tot die gevolgtrekking kom dat Heyns wel kennis geneem het van dit wat beide Ou Testamentiese en Nuwe Testamentiese wetenskaplikes oor die koninkryk geskryf het, alhoewel hy selektief te werk gegaan het en hoofsaaklik gekonsentreer het op dié teoloë vir wie die koninkryk van God ook 'n sleutelrol in hulle denke speel. Hy het dus nie soos Jonker beweer, heeltemal verby die diskussie wat in die Nuwe Testamentiese wetenskap rondom die koninkryk plaasgevind het, gegaan nie, miskien omdat al die fasette van die diskussie hom nie ten opsigte van sy doel wat hy wou bereik, aangespreek het nie.

In sy *Dogmatiek* verwys Heyns wel na die begrip, koninkryk van God, maar werk dit nie sistematies uit, soos 'n mens sou verwag van iemand wat met so 'n prominente voorveronderstelling werk nie. Eers later, in sy *Teologiese Etiek 2/1* vind ons 'n meer sistematiese beskrywing van die koninkryk van God.

¹³⁴⁴ Ridderbos H, *aw*, 1985, 39-40.

¹³⁴⁵ Heyns JA, Die koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 10.

Aangesien Heyns se *Dogmatiek* waarskynlik 'n "haastige" poging was om 'n Afrikaanse dogmatiek inleiding die lig te laat sien, en dit waarskynlik eerder 'n opsomming van ander gereformeerde dogmatiese werke, soos byvoorbeeld Bavinck en Berkouwer is, – wat nie met die koninkryk van God as 'n grondplan of sleutel gewerk het nie – of 'n uitbreiding op K Dijk se *Korte Dogmatiek* is, beteken dit nie noodwendig dat Heyns nie toe alreeds met die koninkryk van God as sentrale tema gewerk het nie. Dit word veral duidelik wanneer hy die verhouding tussen die kerk en die koninkryk bespreek,¹³⁴⁶ maar ook in *Brug tussen God en mens*,¹³⁴⁷ waarin sy Skrifleer aan die orde kom, soos ons reeds gesien het.

In die voorwoord van Heyns se *Dogmatiek* skryf hy dat dit slegs as 'n inleiding tot die dogmatiek beskou moet word en dat hy eerder kursories die breedte dimensie van die veld wou verken as om die diepte dimensie, of die dogmahistoriese dimensie daarvan te probeer ontgin.¹³⁴⁸

Heyns erken met dankbaarheid dat hy met groot vrymoedigheid van bekende en betroubare bronne gebruik gemaak het. Heyns skryf dat in verskillende gevalle die aansluiting daarby só groot is, dat identifikasie van dié bronne geen teologiese prestasie sal aandui nie en dat hy ook dele van sy vroeëre werke in sy *dogmatiek* opgeneem het.¹³⁴⁹

In kort kom dit op die volgende neer: Heyns se kritici beweer dus dat hy die koninkryksbegrip van buite af in dra in sy verstaan van die Skrif. Dit funksioneer amper soos oogklappe wat hom verhinder om die wyer, voller waarheid te ontdek. Dit sou dalk heeltemal waar kon wees, as 'n mens slegs Heyns se *Dogmatiek* bestudeer.

¹³⁴⁶ Heyns JA, *Die Kerk*, 1977, 4-28 en *Dogmatiek*, 1981, 352-355, sien ook Heyns JA, Die Kerk as diens aan die koninkryk, in *Annale Universiteit van Stellenbosch*, 31(B1)1967. In sy evaluering van die teologie van die revolusie, word dit ook duidelik dat die koninkryk van God vir Heyns 'n sleutelrol speel in sy kritiese beoordeling. Sien Heyns JA, *Teologie van die revolusie*, 1975, 87-92.

¹³⁴⁷ Heyns JA, *Brug tussen God en mens*, 1983, eerste druk alreeds in 1976, voor *Dogmatiek* (eerste druk eers in 1978).

¹³⁴⁸ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981,1.

¹³⁴⁹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981,2.

Heyns verweer homself deur egter teenoor sy kritici te beweer dat hy die Skrif bestudeer het, en dat hy as gevolg daarvan nie anders kon as om tot die gevolgtrekking te kom dat die koninkryk van God die grondplan van die Skrif is nie. Ek vermoed dat Heyns se Skrifleer hierin 'n groter rol gespeel het, as sy eksegeese.

Die vraag na die wenslikheid van so 'n sentrale-tema-teologie is al baie gevra. Oor die algemeen is die meeste teoloë dit eens dat 'n sentrale-tema-teologie reduserend en beperkend kan wees, en soms ook geforseerd kan wees.¹³⁵⁰

Wethmar waarsku ons met reg enersyds teen die gevaar wat die relasionaliteitsdenke vir die teologie kan meebring, wanneer dit as 'n bipolariteit opgevat word, op so 'n wyse dat die unieke plek wat God in verhouding tot die mens inneem, in die gedrang kom. Maar andersyds wys hy ook op die gevaar wat die implementering van 'n spesifiek wysgerige denkmodel in die teologie in hou, wanneer dit daartoe lei dat 'n sisteem ontstaan wat deur sisteem-immanente kragte tot bepaalde posisies lei, wat nie as vertolking of verantwoording van die getuienis van die Heilige Skrif kan geld nie. By Ebeling het dit volgens Wethmar aanleiding gegee tot 'n infralapsariese Godsleer. Volgens Wethmar vind dit ook plaas wanneer Ebeling op grond van 'n sisteem-immanente dialektiek by die sistematisering en ordening van die eienskappe van God, 'n bepaalde ordening voorstel, wat nie noodwendig buite daardie sisteem geldig sou wees nie.¹³⁵¹

Heyns se dialogiese denkmodel kom in 'n mate ooreen met Ebeling se relasionaliteitsdenke, omdat albei die verhouding tussen God en mens ernstig wil opneem. Aan die ander kant het Heyns deurgaans beklemtoon dat God die belangrikste Persoon in dié verhouding is en dat daar nie sprake moet wees van 'n bipolariteit nie. Die gevaar van die implementering van 'n spesifiek wysgerige denkmodel wat onder invloed van sisteem-immanente kragte tot 'n bepaalde sisteem aanleiding kan gee, wat nie noodwendig met die Bybelse

¹³⁵⁰ Schmidt WH, The problem of the "centre" of the Old Testament in the perspective of the relationship between history of religions and theology, in *Old Testament Essays*, Volume 4, UNISA, 1986, 49-51.

¹³⁵¹ Wethmar CJ, *aw*, 1988, 234.

getuienis ooreenstem nie, is 'n gevaar wat Heyns nie vrygespring het nie, veral wanneer hy die koninkryk van God as 'n ontologies, kosmies-universele grootheid hanteer.

Tog kan 'n sentrale-tema-teologie aan die ander kant ook winsgewend wees wanneer dit nie eksklusief, uitsluitend en absolutisties gebruik word nie. Heyns was bewus hiervan en daarom het hy daarteen gewaarsku. Hy beskou die koninkryk van God eerder as 'n konsentrasie- of fokuspunt, 'n integrasiebeginsel en nie in die eerste plek as 'n reduserende metode nie. Daar bestaan ongetwyfeld verbande en ooreenkomste tussen verskillende temas in die Heilige Skrif en om hierdie verbande en ooreenkomste saam te groepeer, dit te sistematiseer, en die oorspronklike kontekstuele bedoeling en betekenis te probeer behou, kan tog op sigself nie onwenslik wees nie. Inteendeel, die teologiese diskussie kan juis daardeur verryk word.

Bybelwetenskaplik gesproke kan 'n sentrale tema weliswaar 'n *struikelblok* wees, maar vir 'n sistematiese teoloog kan dit 'n kosbare en waardevolle hanteringsmeganisme wees. Is dit nie dalk by Heyns inderdaad die geval nie?

Die voordeel wat Heyns se eksegetiese model inhou, is dat dit die teks self, soos ons dit vandag het, beklemtoon, maar die gevare wat in 'n teksimmanente eksegetiese model, soos dié van Heyns skuil, moet egter baie goed verreken word. Hierdie gevare sluit in:

- Ø Dat daar te min klem op die historiese verloop of ontstaansgeskiedenis geplaas kan word.
- Ø Dat analitiese positivisme kan voorkom.
- Ø Dat absolute of objektiewe uitsprake vanuit die teks gemaak word.
- Ø Dat die pluriformiteit in die Skrif misken word.
- Ø Dat elke Bybelskrywer se eie bedoeling nie ernstig genoeg opgeneem word nie.

Daar is só baie eksegetiese modelle. Hier kan onder andere byvoorbeeld gedink word aan die struktureel-historiese-, die literêre-, die histories-kritiese-, die komprehensiewe- (wat 'n intra- en intertekstuele model is), die

narratologiese-, die filosofiese voorveronderstellings-, die godsdiensvergelykende-, die Palestyns-Bybelse-, die psigologiese-, die antropologiese-, die sosiologiese-, asook die ideologies-eksegetiese model.¹³⁵²

Om een van hierdie eksegetiese modelle, ten koste van die ander te selekteer en te verabsoluteer, sou ook nie verantwoordelik wees nie. Daar sou dus eerder gedink moet word aan 'n meta-benadering, wat die winste van al die eksegetiese modelle probeer benut, om uiteindelik by “verantwoordelike” eksegetiese resultate te kan uit kom.

Om hierdie ideaal in die praktyk te laat realiseer en op hierdie wyse 'n dogmatiek te probeer skryf, sou beslis meer as een lewenstaak vereis, want dit sou beteken dat 'n mens eers 'n studie van al die beskikbare en moontlike eksegetiese modelle moet maak, om sodoende die winste van elke model te ontdek, daarna moet dit van Genesis tot Openbaring toegepas word en uit die resultate moet 'n dogmatiek geskryf word. Net om te ontdek dat teen die tyd dat jy met Genesis klaar is, daar alreeds weer 'n honderd en een nuwe eksegetiese modelle ontdek is!

In die lig hiervan, is dit dus te verstane dat sistematiese teoloë en Bybelwetenskaplikes, intendeel alle teoloë van alle teologiese dissiplines, mekaar uiters nodig het en in die toekoms sal moet leer om saam hand aan die ploeg te slaan en saam die goeie stryd van die geloof in nederigheid te stry!

3.1.2. Heyns se voorliefde vir die filosofie:

Na Heyns se oordeel moet die dogmatikus, naas die Skrifstudie ook nog die wysgerige en ander denkstrominge verreken om sodoende 'n konkrete boodskap vir die huidige mens in sy kulturele situasie te bepaal. Dit is Heyns se oordeel dat die dogmatikus hiervoor gesofistikeerde begrippe-apparatuur moet gebruik, wat hy alleen maar uit die wysbegeerte kan ontleen.¹³⁵³

¹³⁵² Vergelyk Deist FE, en Burden JJ, *'n ABC van Bybeluitleg*, 1983, 116-120.

¹³⁵³ Heyns JA, *UPTS 4*, 1987, 26.

Die vraag is egter of hierdie gesofistikeerde begrippe-apparatuur nie juis die oorsaak is van 'n algemene aversie teenoor dogmatiek by sommiges nie. Dink maar aan Le Roux se speelse opmerking oor Heyns se taalgebruik en wysgerige skryfstyl. (Almal wat Heyns se boeke lees, doen dit op eie risiko).¹³⁵⁴

Dit wil dus voorkom asof Heyns ironies genoeg nie in sy doel geslaag het om aktueel te probeer wees met behulp van die wysbegeerte nie. Lategan, wys op die invloed wat Stoker, en selfs Sartre op Heyns gehad het.¹³⁵⁵ Omdat Heyns, anders as Jonker, meer positief ingestel is op die filosofie, en met name die Reformatoriese wysbegeerte, kan die Christelike wysbegeerte vir Heyns ook as *prolegomena* vir die Gereformeerde dogmatiek dien, en daarom het hy die onderskeie *loci* as't ware *deduktief* uit 'n aantal grondstellings ontwikkel, skryf Lategan.¹³⁵⁶

Wat Heyns se wysgerige raamwerk aanbetref, skryf Jonker, dat Heyns se styl en metode wel geslaagde resultate gehad het, maar dat dit nie kritiekloos geoordeel moet word nie. Alhoewel Heyns 'n behoudende Gereformeerde teoloog wil wees, wat deur Bavinck, Berkouwer en Barth beïnvloed is, is die grootste invloed op Heyns se denke, aldus Jonker in ooreenstemming met Theron, ongetwyfeld uitgeoefen deur die Christelike wysbegeerte van Stoker. Daarom het Heyns se teologie vir Jonker 'n wysgerige onderbou, anders as byvoorbeeld dié van Adrio König wat, volgens Jonker, 'n duidelike eksegetiese onderbou het.¹³⁵⁷

Jonker vervolg dat Heyns wel die koninkryk as sentrale konsep in sy teologie het, maar dat hy tog in werklikheid vanuit 'n wysgerige visie op die skepping dink. Volgens Jonker ontwikkel Heyns sy begrip van die koninkryk nie eksegeties nie, Heyns gebruik dit eerder as 'n dogmatiese verstaanskader vir die Skrif, en wel op sodanige wyse dat die hele verhouding tussen God en sy skepping binne die konteks van die koninkryk verstaan word. Heyns veroorloof

¹³⁵⁴ Le Roux JH, *aw*, 28-29.

¹³⁵⁵ Lategan LOK, Daar is 'n lied in die Dogma: 'n Waardering van JA Heyns se bydrae tot die Gereformeerde teologie by geleentheid van sy vyf-en-estigste verjaardag, in *Tydskrif vir Christelike wetenskap*, (1994:1), 14.

¹³⁵⁶ Lategan LOK, *aw*, 1994, 14-15.

¹³⁵⁷ Jonker WD, *aw*, 16-17.

homself, aldus Jonker, soos reeds hierbo genoem is, om heeltemal verby te gaan aan die intensiewe diskussie wat in die Bybelse wetenskappe rondom die begrip Ryk van God plaasgevind het.¹³⁵⁸ Volgens Jonker gaan Heyns boonop ook 'n eie weg om die begrip van die koninkryk tot die skepping terug te voer – iets wat vreemd is aan die wyse waarop dié begrip in die Bybel self en in die geskiedenis van die Gereformeerde teologie funksioneer, en dit bring, aldus Jonker, beperkinge in sy teologie na vore. Ander Gereformeerde teoloë, wat die koninkryk as sentrale begrip geneem het, het dit eerder verbind aan die heil, met die koms van die bevrydende en verlossende heerskappy van God in die sondige wêreld. Daardeur kon hulle, volgens Jonker, beter as Heyns, tot uitdrukking bring, dat die koninkryk van God 'n eskatologiese konnotasie het.¹³⁵⁹

Jonker waarsku teen die plek wat wysbegeerte ongemerk in die teologie kan inneem wanneer dit die eksegetiese grond van die dogmatiek inneem, of meebring dat die teologie self ingebed word in 'n filosofiese sisteem. Volgens Jonker, het Berkouwer gesê dat dit daartoe kan lei dat die teologie nie meer binne die grense van die Skrif bly nie, maar 'n kader word wat op die Skrif gelê word. Aan die ander kant kan dit ook lei tot 'n bepaalde seleksie van die Skrifgegewens wat in die teologie hanteer word. In albei gevalle word die eksegetiese basis van die teologie versmal, terwyl dit die bewegingsvryheid van die teologie ook aan bande lê.¹³⁶⁰

Hierdeur wil Jonker nie beweer dat dit wel by Heyns se teologie gebeur nie, alhoewel hy dit insinueer, maar dit laat hom wonder of Heyns se aansluiting by Stoker nie dalk vir Heyns gekortwiek het om 'n eietydse teologie te ontwerp wat tot die moderne mens kan spreek nie. Hierdie probleem sou Heyns, volgens Jonker, kon vermy as hy hoofsaaklik met die idee van die dialogiese struktuur van die verhouding tussen God en mens gewerk het, wat Heyns, aldus Jonker, in aansluiting by Berkouwer se korrelasie-idee ontwikkel het. Volgens Jonker kon die konsepte van skepping, wet en gehoorsaamheid wat Heyns aan Stoker

¹³⁵⁸ Ons sou nie kon sê dat Heyns heeltemal verbygehou het nie. Soos reeds vermeld, sou ons eerder kan sê dat Heyns selektief verby sommige diskussies wat in die Bybel wetenskappe aan die gang was, gegaan het.

¹³⁵⁹ Jonker WD, *aw*, 17.

¹³⁶⁰ Jonker WD, *aw*, 17-18.

ontleen het, en wat 'n sentrale plek in sy teologie inneem, nie op sodanige wyse tot die moderne mens se verbeelding spreek, dat dit die basis kon vorm vir 'n inspirerende en werwende nuwe kyk op die evangelie nie. Die soort wysgerige agtergrond waaruit Heyns dink, was vir die na-oorlogse mens met sy eksistensialistiese lewensbesef nie relevant nie. Só gesien, het Heyns se aansluiting by die wysbegeerte van Stoker, volgens Jonker, waarskynlik 'n negatiewe rol in Heyns se teologie gespeel.¹³⁶¹

Dit is dus nie net Heyns se wysgerige taalgebruik wat hom vervreem van die huidige mens nie, maar ook die wysgerige onderbou. Dit is egter 'n oop vraag of 'n suiwer eksegetiese onderbou, soos Jonker dit graag sou wou hê, vir Heyns nader sou kon bring aan die huidige mens. Die versoeking om populêr te probeer wees kan in dié verband so maklik oorweldigend word, maar dit hou reuse gevare vir die teologie in. Uitgewers stel hoofsaaklik belang in populêre werke wat blitsverkopers sal wees en hulle kan selfs die inhoud van boeke bepaal op grond van hulle marknavorsing. Teoloë se reputasie of "grootheid" kan ook maklik verkeerdelik gemeet word aan die hoeveelheid boeke wat hulle verkoop en die hoeveelheid tale waarin hulle boeke vertaal word.

Die feit dat Heyns in Afrikaans geskryf het sou beslis ook hierin 'n groot rol gespeel het, want slegs die huidige mens wat Afrikaans magtig is, sal Heyns se werke kan bestudeer. Dit plaas ook weer beperkinge op die populariteit van 'n teoloog.

Om populariteit of gewildheid as maatstaf te gebruik om die reputasie of "grootheid" van 'n teoloog te bepaal, sou kortsigtig wees. Inteendeel, Paulus waarsku teen populêre leermeesters in 2 Timoteus 4:1-4.¹³⁶²

Heyns het waarskynlik hierdie gevaar besef en daarom skryf hy dat eietydsheid en populariteit nooit vir die teologie 'n kriterium kan wees nie. Gehoorsaamheid

¹³⁶¹ Jonker WD, *aw*, 18-19.

¹³⁶² Dibelius M, & Conzelmann H, *The Pastoral Epistles*, 1983, 120-121.

aan die Skrif behoort wel 'n kriterium te wees. Indien eietydsheid en populariteit by kom, beskou Heyns dit as 'n bonus.¹³⁶³

Dit wil voorkom asof Jonker se standpunt deur Theron gevorm of versterk is. Heyns het die eskatologiese konnotasies van die koninkryk van God verstaan en uitgewerk, en die literatuur van Bright, Du Toit, Ridderbos, Snyman en andere, is deur Heyns verreken, soos hierbo aangetoon is. As Heyns die verbande tussen die koninkryk van God raaksien en protonisties deurtrek na die skepping, beteken dit tog nie noodwendig dat dit onbybels of oneksegeties of onkonfessioneel is nie, al het niemand voor hom dit nog nie gedoen nie. Daar sou eerder gevra kon word waarom Heyns by die skepping begin het en nie in die ewigheid wat die skepping voorafgegaan het nie. Hier kan Stoker se invloed dalk sigbaar wees, aangesien die skepping 'n prominente vertrekpunt in sy wysbegeerte van die skeppingsidee speel. God se transendent- subjektiewe koningsheerskappy moet tog, net soos God, van ewigheid tot in ewigheid bestaan. God se koninkryk wat in direkte verband met sy heerskappy bestaan, al is dit nie identies nie, kan dus ook selfs voor die skepping bestaan.

Heyns se kritici sal in sekere opsigte gelyk gegee moet word dat die wysgerige trant, onderbou en skryfwyse wat Heyns gevolg het, ongelukkig ook die minder wysgeriges onder ons vervreem, net soos wat die Afrikaanse taal wat hy gebruik het, die mense onder ons wat nie Afrikaans verstaan nie, vervreem het. Aan die ander kant sal ons in gedagte moet hou dat dit onmoontlik is om alle mense altyd te verreken en niemand nooit te vervreem nie.

Aan die ander kant moet daar ook vermeld word dat dit waarskynlik juis Heyns se wysgerige ingesteldheid was, wat hom in staat gestel het om die belangrike onderskeidings wat ons hier geïdentifiseer het, raak te sien. In hierdie opsig, het dit dus ook 'n positiewe resultaat opgelewer.

Daarmee het ons dus aandag gegee aan die plek wat die koninkryk van God as sistematies-teologiese kategorie of sentrale tema in die teologie van Heyns

¹³⁶³ Heyns JA, 'n Weerwoord, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 166.

inneem, en ook hoe dit deur sommige teoloë as 'n negatiewe resultaat van sy teologiese metode beskou word. Heyns se voorliefde vir die filosofie is ook vermeld. Vervolgens gaan ons Heyns se ontologiese hantering van die koninkryk van God bespreek, wat na my mening, die grootste negatiewe resultaat is wat sy teologiese metode opgelewer het, as gevolg van die filosofiese inhoude of betekenis waarmee Heyns sy koninkryksleer gevul het.

3.1.3. Heyns se ontologiese hantering van die koninkryk van God:

Heyns het nie 'n Koninkryksleer in die volste sin van die woord geskryf nie. Hy het nie, veral nie in sy *Dogmatiek*, waar 'n mens dit sou verwag nie, 'n sistematiese uiteensetting van sy denke aangaande die koninkryk van God gegee nie.

In sy *Dogmatiek*¹³⁶⁴ bespreek Heyns nie die koninkryk van God as 'n selfstandige *locus* naas die ander *loci* nie. Dit funksioneer eerder op die agtergrond, as 'n sistematies-teologiese kategorie wat na vore kom in al die ander *loci*. Daarom kry ons ongelukkig nie 'n volledige sistematies-teologiese uiteensetting van die koninkryk van God in sy *Dogmatiek* nie. In die manuskrip waarmee hy voor sy dood besig was, wou hy só 'n sistematies-teologiese uiteensetting van die koninkryk van God gee. Hy verwys egter deurgaans na die koninkryk van God in sy geskrifte, sodat sy denke aangaande die koninkryk van God tog deurskemer. Hy het wel die saak van die koninkryk aan die orde gestel in die derde hoofstuk van *Teologiese Etiek 2/1*.¹³⁶⁵

Uit die definisie wat Heyns gee, wanneer hy die koninkryk van God definieer, word die invloed van Stoker baie duidelik, wanneer Heyns Stoker se oeridionne in sy definisie van die koninkryk van God opneem. Dit het tot gevolg dat die begrippe-apparaat wat Heyns aan die wysbegeerte ontleen, hom verlei om die koninkryk van God in ontologiese universele kategorieë te beskryf, wat na my mening as die mees negatiewe resultaat van sy koninkryksleer beskou moet

¹³⁶⁴ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981.

¹³⁶⁵ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 38-67.

word. Daarom sal ons vervolgens Heyns se definisie van die koninkryk van God aan die orde moet stel.

Heyns se definisie van die koninkryk van God lui soos volg: die koninkryk van God is sy heerskappy oor en die gehoorsame aanvaarding daarvan deur sy onderdane: stof, plant, dier, mens en engele.¹³⁶⁶

Hierdie begrippe-apparatuur wat Heyns in sy definisie gebruik, naamlik: stof, plant, mens, dier en engele, is ontleen aan Stoker se wysbegeerte van die skeppingsidee. Toe Stoker se definisie van die wysbegeerte en sy wetenskapsidee vermeld is, het dit alreeds duidelik geword dat Stoker se skeppingsidee gebaseer is op die sogenaamde oeridionne: stof, plant, dier, mens en engele. Aangesien die engele, volgens Stoker, eerder deel is van die teologie se studieveld, het hy hom beperk tot die stof, plant, dier en mens, in sy beskrywing van die kosmos.¹³⁶⁷

Dit is egter interessant dat Heyns ook nie die uranologie en angelologie sistematies volledig ontleed het, soos Stoker van 'n teoloog sou verwag nie. Heyns konsentreer hoofsaaklik op die stof, plant, dier en mens in sy beskrywing van die koninkryk van God.

Na aanleiding hiervan moet gevra word of Heyns se definisie van die koninkryk van God wysgerig bepaald is, of kan ons net sover gaan as om te sê dat sy definisie wysgerig beïnvloed is? Ek vermoed dat Heyns se definisie van die koninkryk nie alleen deur Stoker se wysbegeerte van die Skeppingsidee beïnvloed is nie, maar inderdaad ook daardeur bepaal is. Dit beteken nie noodwendig dat Heyns sy koninkryksleer of die feit dat hy die koninkryk van God as die grondplan van die Bybel beskou, aan Stoker ontleen het, soos wat Theron beweer het nie.¹³⁶⁸ Hierdie aangeleentheid is reeds bespreek.

¹³⁶⁶ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 10.

¹³⁶⁷ Stoker HG, *aw*, 1970, 204-205, asook 207.

¹³⁶⁸ Theron DF, *aw*, 1984, 54.

Wanneer Heyns die koninkryk van God verder omskryf, beweer hy dat koninkryk van God deurbreek waar sy onderdane aan hul Godgegewe bestemming beantwoord.¹³⁶⁹ Roepingsvervulling en bestemmingsverwesenliking speel 'n sentrale rol in Heyns se antropologie. Die mens is slegs vry indien en sover as wat die mens sy Godgegewe roeping vervul. Gehoorsaamheid is ook vir Heyns gelyk aan roepingsvervulling en ongehoorsaamheid beskryf hy as bestemmingsverongelukking.¹³⁷⁰

Net so is bestemmingsverwesenliking en roepingsvervulling ook in die wysbegeerte van Stoker baie prominent. Volgens Stoker is dit die taak van die mens, as beeld van God in 'n fundamentele en omvattende sin, in sy verhouding tot die kosmos (stof, plant, dier en mens), om te heers en kultuur te skep. Vir God moet die mens dien deur Hom lief hê met sy hele hart, siel en verstand, en vir sy naaste moet die mens dien in liefde. Met al hierdie handeling, wat Stoker in 'n totalitêre sin bedoel, antwoord die mens op die moontlikhede en verpligtinge, word sy bestemming aangedui en vervul hy sy Godgegewe roeping. Deur al hierdie dinge, aktualiseer die mens sy vryheid.¹³⁷¹

Dit is dus alreeds duidelik dat nie net Heyns se kosmologie nie, maar ook sy antropologie deur Stoker se wysbegeerte van die Skeppingsidee, aansienlik beïnvloed is. Die Calvinistiese lewens- en wêreldbeskouing, waarna ook reeds verwys is, waarvan die wortels deur Stoker na Calvyn self teruggevoer is, het na my mening hierin 'n beduidende rol gespeel.¹³⁷²

Die kortste definisie wat Heyns vir die koninkryk van God gee, is: die koninkryk is die triomf van God se wil.¹³⁷³ Hierdie kortste definisie bevat nie noodwendig 'n aanduiding van 'n filosofiese beïnvloeding van een of ander aard nie. As dit Heyns se enigste definisie van die koninkryk van God was, sou ons waarskynlik meer vrede daarmee hê, maar nou weet ons, aan die hand van die ander twee

¹³⁶⁹ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 10.

¹³⁷⁰ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 62, asook 85-86, 91, 112, 120. Sien ook Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*. 1986, 56-57, asook Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 154-155.

¹³⁷¹ Vergelyk byvoorbeeld Stoker HG, *aw*, 1967, 102.

¹³⁷² Vergelyk Stoker HG, *aw*, 1967, 98.

¹³⁷³ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 10.

definisies, dat Heyns se koninkryksbegrip só kosmologies oorspannend is, dat dit selfs ontologiese afmetings aanneem.

Kan ons werklik die koninkryk van God só as 'n ontologiese begrip hanteer? Kan Heyns se ontologiese hantering van die koninkryk van God die toets van die Skriflig slaag?

Boonop is die wil van God nie 'n eenvoudige aangeleentheid nie. Ons sou kon sê dat God se wil multidimensioneel is. Dat dit 'n welbehaaglike dimensie het, maar ook 'n bestemmingsdimensie. Boonop kan hierdie twee kante van mekaar verskil. Om maar een voorbeeld te noem: Dit is God se wil dat niemand verlore moet gaan nie, maar dat almal gered moet word (vergelyk onder andere Esegïel 18:23 en 32), en tog word almal nie gered nie, daar is ook ongelowige en ongehoorsame mense wat inderdaad verlore gaan (vergelyk onder andere Esegïel 18:24 en 26).¹³⁷⁴

Heyns beskryf verder ook die koninkryk as 'n eksplosiewe wêreldvernuwende krag van God.¹³⁷⁵ Hierdie dinamiese beskrywing laat per implikasie nie veel ruimte vir die bondgenootskaplike medewerking van die gelowige en gehoorsame mens aan die uitbreiding van God se koninkryk nie, asof God se koninkryk slegs 'n krag is wat van God afkomstig is.

Dit wil in die lig van hierdie verskeidenheid kort en bondige beskrywings of definisies voorkom asof Heyns dit moeilik vind om die koninkryk van God in 'n enkelvoudige definisie raak te vat. Daarom sal ook gevra moet word of hierdie modernistiese hanteringswyse van Heyns, waarin definiëring 'n belangrike werksmetode is, goed ontvang sal word in 'n relativistiese postmoderne konteks? Die vraag sou gevra kon word of dit moontlik is om 'n ingewikkelde en komplekse saak, soos die koninkryk van God, vas te kan vang in 'n definisie, veral as die definisie gereduseer word tot een kort sinnetjie, naamlik: die triomf van God se wil?

¹³⁷⁴ Vergelyk Eichrodt W, *Der Prophet Hezekiel*, 1968, 151-158. Vergelyk ook Marais SJL, *Die Bestemmingswil van God*, 1998.

¹³⁷⁵ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*, 1986, 58.

Met hierdie definisie(s) wil Heyns egter geensins poog om alles oor die koninkryk van God te sê nie. Dit is in elk geval makliker om met 'n bepaalde definisie van 'n saak te werk, as om sonder 'n definisie te werk, solank net in gedagte gehou word dat die doel van die definisie nie is om die saak simplisties oor te vereenvoudig of te verabsoluteer nie. Die feit dat Heyns nie met net een absolute definisie volstaan nie, maar wel verskillende perspektiewe in sy definisies of kort beskrywings belig, getuig waarskynlik juis van die sensitiwiteit wat hy vir hierdie probleme openbaar.

Heyns sê die struktuur van die openbaring aangaande die koninkryk van God, soos die Skrif dit bied, het die volgende basiese komponente:

- Ø die Koning is God drie-enig
- Ø die Koning heers deur sprekend te skep en te onderhou
- Ø die Koning skep en heers oor sy onderdane: stof, plant, dier, mens en engele
- Ø die Koning se onderdane gehoorsaam Hom
- Ø die Koning se onderdane leef elkeen individueel en gemeenskaplik in gehoorsaamheid aan sy wil en word deur Hom geseën.¹³⁷⁶

Die onderskeid wat Heyns tussen die tweede en derde en tussen die vierde en vyfde komponente maak, is 'n bietjie vaag. Dit sou goedskiks saamgevat kon word in slegs twee komponente, naamlik:

- Ø die Koning heers deur sy skeppings- en voorsienigheidshandeling oor sy onderdane.
- Ø die Koning se onderdane gehoorsaam Hom en word deur Hom geseën.

Die onderdane wat Heyns lys, skep na my mening veral probleme, want soos ons reeds vermeld het, is dit ontleen aan Stoker se kosmologie en antropologie in sy wysbegeerte van die skeppingsidee.

¹³⁷⁶ Heyns JA, Die Koninkryk van God – Grondplan van die Bybel, in *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 10.

Uit hierdie kort beskrywing van Heyns se siening van die komponente- en definisie van die koninkryk van God, is dit duidelik dat die koninkryk van God vir Heyns 'n wye en omvattende, ja selfs ontologiese begrip is, en daarom beskou Heyns die koninkryk van God, in 'n etiese sin, as die bestemming van ál die samelewingsverbande.¹³⁷⁷

Die feit dat die koninkryk van God as 'n kosmologiesoorspannende en ontologiese begrip gehanteer moet word, fundeer Heyns uit die denke van Ridderbos, Verweij, en Berkouwer.¹³⁷⁸

Wanneer Heyns se verwysings egter gekontroleer word, wil dit voorkom asof Ridderbos met die universeel-kosmiese betekenis van die koninkryk, eerder die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God in gedagte het, waar die herskeppingswerk van God nie net geestelike nie, maar ook stoflike afmetings gaan aanneem. Ridderbos gaan egter nie sover soos Heyns om die koninkryk van God as 'n ontologiese begrip te hanteer, wat stof, plant en dier ook insluit, soos Heyns gedoen het nie. Hy verwys egter wel na die feit dat Jesus Christus in sy strydgesprek met die Sadduseërs, sy bewys vir die opstanding vind in die feit dat God ook die God van die aartsvaders is, en Hy dus nie 'n God van dooies is nie, maar van lewendes.¹³⁷⁹

Heyns verwys ook na Berkouwer se hantering van die sogenaamde Natuurpsalms, as fundering vir sy kosmologies-universele hantering van die koninkryksleer. In die gedeelte waarna Heyns verwys, bespreek Berkouwer daarenteen die verhouding tussen die algemene en die besondere openbaring, en nie die universeel-kosmiese karakter van die koninkryk van God nie. Berkouwer beklemtoon dat die Natuurpsalms nie 'n kontras, spanning of dualisme ken tussen die kosmiese en soteriologiese aspekte van God se handeling nie. Hy vestig die aandag daarop dat die gevaar van 'n natuurreligie, waarin die algemene openbaring verabsoluteer word, dikwels bestry is deur 'n antroposentriese verskraling van die algemene openbaring, maar dit veroorsaak

¹³⁷⁷ Heyns JA, *Teologiese Etiek*, Deel 2/1, 1986, 38.

¹³⁷⁸ Heyns JA, *Die Nuwe Mens Onderweg*, 1976, 11.

¹³⁷⁹ Ridderbos H, *aw*, 1985, 58-60.

gewoonlik dat die Almag van God in sy skeppingswerk genivelleer word. Daarom pleit Berkouwer vir 'n harmoniëring van die kosmologie en die soteriologie in die algemene openbaring.¹³⁸⁰

Dit wil voorkom asof Heyns die begrip “universeel-kosmies”, wat deur beide Berkouwer en Ridderbos gebruik is, met 'n ander inhoud vul, en dit dan op die koninkryk van God anders toepas, as wat die betrokke teoloë se oorspronklike bedoeling met die begrippe was. Hierdie ander inhoud, het Heyns vermoedelik by die wysbegeerte van die skeppingsidee van Stoker ontleen.

Wat die stof, plant en dier se gehoorsaamheidsrol in die koninkryk van God behels, het Heyns nie goed genoeg na vore gebring, soos 'n mens sou verwag van iemand wat met só 'n kosmies-universele koninkryksleer werk nie. Selfs oor die engele se gehoorsaamheid is Heyns nog meer vaag. Hy verwys wel soms daarna. Hy bring die stof, plante, en diere se gehoorsaamheid in verband met God se skeppingswoord en sy voorsienigheidswoord, waarin die kousale natuurwette seker die belangrikste rol vervul, maar hy gaan nie in soveel fyner besonderhede daarop in, soos wat hy byvoorbeeld op die mens se gehoorsaamheidsrol ingaan nie. Heyns beskou die skeppingsgebeure ook as gehoorsaamheidsgestaltes in God se koninkryk, aangesien die skepping God se skeppingsopdragte gehoorsaam het.¹³⁸¹

In die lig hiervan sal daar krities aan Heyns gevra moet word of alle gehoorsaamheidsgestaltes werklik koninkrykshandelinge is. Volgens Heyns word daar ook by mense wat buite die koninkryk van God staan, en selfs vyandig teenoor die koninkryk van God ingestel is, soms gehoorsaamheidsgestaltes aangetref, al is dit gebrekkig of fragmentaries.¹³⁸²

Verder kan daar ook gevra word of dit werklik die boodskap van die skeppingsverhaal (of skeppingsverhale) is, dat die skepping gehoorsaam aan God se skeppingsopdragte was, omdat die skepping homself aan die

¹³⁸⁰ Berkouwer GC, *General Revelation*, 1979, 127-134.

¹³⁸¹ Heyns JA, *Die Nuwe Mens Onderweg*, 1976, 10-11.

¹³⁸² Vergelyk Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 108-109.

koningsheerskappy van God onderwerp het en daarom as deel van die koninkryk van God beskou kan word? Met ander woorde, kan Heyns se standpunt werklik eksegeties verantwoord word?¹³⁸³

Die verhouding tussen die Koning en sy onderdane, belig Heyns vanuit 'n dubbele perspektief op die koninkryk van God. Naamlik: die objektiewe perspektief, wat verwys na God se heerskappy (die handeling van God), en die subjektiewe perspektief, wat fokus op die aanvaarding van God se heerskappy en die onderwerping daaraan (die handeling van die onderdane).¹³⁸⁴

Hierdie twee perspektiewe het Heyns in *Lewende Christendom* die transendent subjektiewe perspektief, wat verwys na die heerskappy van God, en die immanent subjektiewe perspektief, wat verwys na die aanvaarding van- en onderwerping aan God se heerskappy, genoem. Vir Heyns beteken dit dus dat gehoorsaamheid die subjektiewe korrelaat van die heerskappy is en dat heerskappy die objektiewe korrelaat van gehoorsaamheid is.¹³⁸⁵

Hierdie dubbele perspektief bring 'n waardevolle onderskeiding aan die lig, wat Heyns ongelukkig nie deurgaans konsekwent toegepas het nie, naamlik die onderskeid tussen die heerskappy van God en die koninkryk van God. Hierdie onderskeid word ook nie deurgaans konsekwent toegepas deur Heyns se Ou Testamentiese leermeester, S. Du Toit, nie.¹³⁸⁶ Dikwels word die heerskappy van God en die koninkryk van God as sinonieme wissel terme deur hom gebruik, asof dit identiese begrippe is, wat na een en dieselfde saak verwys.

Die heerskappy van God verwys na my mening na die feit dat God Koning is oor die heelal en dat Hy oor sy skepping regeer. Dit moet in die wydste en mees omvattende universeel-kosmiese sin verstaan word. Terwyl die koninkryk van God verwys na die uitverkorenes, wat deur wedergeboorte, wat God uit

¹³⁸³ Vergelyk Westermann C, *Genesis 1-11*, 1987, 19-47, wat nie só oor die skeppingsverhaal dink nie.

¹³⁸⁴ Heyns JA, *Die Nuwe Mens Onderweg*, 1976, 11-12.

¹³⁸⁵ Heyns JA, *Lewende Christendom*, 1972, 49-50.

¹³⁸⁶ Vergelyk Du Toit S, *Openbaringsgeskiedenis van die Ou Testament*, 1974, 48, waar du Toit beweer dat die koninkryksgedagte die hele begrip van die regering van God oor sy volk en veral die handhawing van daardie volk in glorie aan die einde van die geskiedenis omvat.

genade deur die Heilige Gees bewerkstellig het, toegang verkry het tot die koninkryk van God en vir God in die geloof as Koning oor hulle hele menswees erken en hulleself in gehoorsaamheid aan hulle Koning onderwerp uit dankbaarheid vir hulle verlossing en sodoende medewerkers word aan die uitbreiding van God se koninkryk. Dit beteken dat die heerskappy van God 'n ontologies-, universeel-, kosmiese karakter vertoon, terwyl die koninkryk van God meer 'n antropologies-, soteriologies-, realiserende- en eskatologies-ervullende karakter vertoon.

Die heerskappy van God bestaan in 'n objektiewe sin, absoluut en soewerein en is nie afhanklik van die koninkryk nie, maar die koninkryk kan nie sonder die heerskappy van God bestaan nie. Indien Heyns hierdie onderskeid konsekwent sou handhaaf, sou hy nie in hierdie slaggat getrap het nie.

Boonop stel Heyns dit duidelik dat toegang tot die koninkryk van God beperk is tot die wedergeborenes. Die dimensie van die koninkryk van God wat hier aan die bot kom, is die soteriologiese dimensie. Dit is Heyns se standpunt dat Jesus die mens as sondaar beskou. As Messias het Hy die bekering van verlore sondaars in die oog. Daarvan getuig sy gelykenisse oor die verlore seun, die verlore penning, en sy uitsprake oor verlore skape. Jesus sien Homself, volgens Heyns, as die goeie Herder wat die kudde wat sy Vader uitverkies het moet soek en red en bewaar. Jesus sluit hierin aan by die beeldspraak van die Ou Testament, aldus Heyns: Israel is vanweë nalatige herders, in die steek gelaat en daarom het hulle verstrooid en gevolglik verlore geraak (Esegiël 34; Jeremia 23:1-4). Met Jesus se koms het die heilstyd aangebreek. Die profete het na Heyns se mening geprofeteer dat daar 'n nuwe Herder sal kom om sy eiendom van hulle vyande te verlos (Jeremia 23:5 en volgende, Esegiël 36:27). Daarom kon die Messias die uitnodiging rig: Kom na My toe, almal wat uitgeput en oorlaai is, en Ek sal julle laat rus (Matteus 11:28). Met hierdie rus, dink Heyns, word nie net die rus van 'n sondelas bedoel nie, maar ook 'n rus van die las en kweuling van Farisese voorskrifte wat van die wet 'n heilsweg gemaak het. Die koninkryk het gekom, maar nie as 'n nasionalisties geïnterpreteerde koninkryk met Jerusalem as setel en die bloedsverbondenheid met Israel as toegangsvoorwaarde nie. Volgens Heyns is die koninkryk wat Jesus bring en

verkondig, 'n koninkryk wat kom met die eis van berou, boete en bekering. Dit is 'n koninkryk wat volgens Heyns net één toegangsmoontlikheid ken en dit is via 'n geloofsbeslissing ten opsigte van die persoon van die Koning, Jesus Christus. Aangesien die heil nie in die bloedband met Israel, en in die gehoorsaamheid van die wet lê nie, maar slegs in bekering, daarom het die koninkryk soteriologies universele betekenis en waarde. As bewys hiervan haal hy aan uit Matteus 8: "Daar sal baie van die ooste en die weste kom en saam met die aartsvaders, Abraham, Isak en Jakob aan tafel gaan sit in die koninkryk van die hemel. "Maar mense vir wie die koninkryk bedoel is sal in die diepste duisternis daarbuite gegooi word, waar hulle sal huil en op hulle tande sal kners" (Matteus 8:11-12).¹³⁸⁷

Dit is baie belangrik om die soteriologiese betekenis en implikasies van die koninkryk van God goed te begryp. Wanneer dít nagelaat word, of onderwaardeer word, kan die koninkryk maklik gereduseer word tot 'n gesekulariseerde, humanistiese, aardse, of politieke werklikheid waarvoor die mens self verantwoordelik is en God, met respek gesê, oorbodig geword het. Wanneer die koninkryk egter soteriologies reg verstaan word, word die verantwoordelikheid van beide God en mens in die regte verhouding geplaas. Daarom is die soteriologiese realisering van die koninkryk van God en -die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God in soteriologiese perspektief, belangrike onderskeidings wat gemaak sal moet word. As gevolg van Heyns se ontologiese hantering van die koninkryk van God, word die soteriologie verskraal en beweeg Heyns té veel in 'n universele rigting en té na aan die dwaling van Pelagius, dit wil sê: die sondige gebrokenheid en totale verdorwenheid van die mens word nie ernstig genoeg opgeneem nie.

Die toegang tot die koninkryk word bepaal deur wat Heyns die palingenetiese beslissing noem – die beslissing wat die Heilige Gees neem in die daad van die wedergeboorte en daaraan verbonde gawe van geloof en die gebeure van die bekering. Die mens kom tot die koninkryk en die koninkryk kom tot die mens, waar en wanneer sy verhouding tot God in Jesus Christus, deur die Heilige

¹³⁸⁷ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 278.

Gees, herstel word. Dit word dus deur God bepaal, maar die mens moet dit aan hulle laat doen.¹³⁸⁸

Hier sou ons krities vir Heyns moet vra of hy nie dalk in die voetspore van Kuiper homself hier skuldig maak aan semi-Pelagianisme nie. Wanneer die mens die wedergeboorte (palingenese) aan hulle moet laat doen, is die wedergeboorte nie meer uitsluitlik God se werk, soos Augustinus geleer het nie. Aangesien die mens van nature geneig is om God en sy naaste te haat en dus totaal verdorwe is, kan hy nie in staat wees om die wedergeboorte te laat plaasvind nie. Die mens se sondige natuur sal eerder die Heilige Gees weerstaan. Dit is alleenlik maar God wat deur sy genade verantwoordelik is vir die wedergeboorte. Pelagius, wat nie die totale verdorwenheid van die mens aanvaar nie, het geleer dat die mens in staat is, om die wedergeboorte toe te laat en daarin 'n aktiewe rol te speel. Bekering daarenteen is die wyse waarop die mens God se genadige innerlike werking in die wedergeboorte, uiterlik sigbaar maak met die krag wat die Heilige Gees daartoe verleen.¹³⁸⁹

Heyns beskou egter met reg die wedergeboorte as 'n Goddelike daad.¹³⁹⁰ Dit is te betwyfel of die sondige mens in staat is om die wedergeboorte te "laat gebeur" met die teenpool moontlikheid, om dit "nie te laat gebeur" nie. Hierdie probleem sou waarskynlik ondervang kan word, met 'n duideliker onderskeid tussen wedergeboorte en bekering.

Van der Watt wys daarop dat daar nie in die Nuwe Testament sprake is van "bekering" asof dit 'n duidelike definieerbare enkele gebeure is wat oral dieselfde is nie. Bekering is in essensie 'n omkeringsproses van 'n persoon. Wie omkeer, hoe dit gebeur, en waarnatoe omgekeer word, is sake wat wyd

¹³⁸⁸ Heyns JA, *Teologiese Etiek 2/1*. 1986, 54-55.

¹³⁸⁹ Vergelyk Grosheide FW, Landwehr JH, Lindeboom C, en Rullmann JC, (Redacteure), *aw*, 1925, 507-510, asook 543-545. Sien ook Kuiper A, *De Voleinding*, 1935, 345-353. Ek besef dat hierdie bronne in die huidige tyd sy beperkinge het. Vergelyk daarom ook Buqa W, *The role of St. Augustine as a North African Church Historian*, 2007, 38-40, asook Fick R, Die intensiteit van die Semi-Pelagiaanse stryd in die Galliese Kerk van die vyfde en sesde eeu, in *In die Skriflig*, 41(4)2007, 601-615, vir 'n meer resente bespreking hiervan.

¹³⁹⁰ Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 305.

uiteenloop in die Nuwe Testamentiese getuienis en dit maan tot versigtigheid. 'n Enkele bekeringsmodel kan dus nie geïsoleer word nie.¹³⁹¹

“Bekering” en “wedergeboorte” is nie sinonieme wissel terme nie. “Wedergeboorte” is deur en deur 'n daad van God wat 'n nuwe begin vir die mens beteken. Dit vind eens en vir altyd plaas. “Wedergeboorte” is nie die verborge sy van “bekering” nie.¹³⁹² Dit is die vrymagtige werking van 'n Skepper wat sy verwronge skepsel weer kan nuut maak – soos Hy wil en wanneer Hy wil, maar ook dít is alleen vir dié beskore wat gewillig is om in geloof die ware Weg na die lewe, Jesus Christus, te volg (Johannes 14:6).¹³⁹³

“Bekering” verwys weer meer na die omkeer wat die mens in sy eie lewe maak (behalwe in die enkele gevalle waar iemand of iemand anders dit aan hom doen).¹³⁹⁴ God staan aktief in die sentrum van die bekeringsgebeure. Sonder Hom sou niks kon gebeur nie. Juis hierin lê die misterie dan ook. Dit is God se saak, maar dit is ook die mens se saak – die een kan nie sonder die ander nie, net soos water nie sonder suurstof en waterstof kan nie. Wie net een sy van die saak wil beklemtoon, moet besef dat hy met 'n halwe waarheid sit.¹³⁹⁵

So gesien is toegang tot die koninkryk onmoontlik sonder die aktiewe betrokkenheid van die Koning van die koninkryk deur die proses van wedergeboorte en die gehoorsame samewerking van die burgers van die koninkryk deur die proses van bekering.

Die realisering van die koninkryk van God vind dus toenemend plaas, namate meer en meer mense toegang tot die koninkryk van God verkry deur middel van wedergeboorte en bekering. Aangesien beide God en mens hierin 'n spesiale rol speel en 'n bepaalde verantwoordelikheid het, kan ons tot die gevolgtrekking kom dat beide God en mens verantwoordelik is vir die realisering van die koninkryk van God.

¹³⁹¹ Van der Watt JG, *Wedergeboorte en bekering in die Nuwe Testament*, in *Wedergeboorte en bekering in verbondsperspektief*, UPTS 7, Red. Prof. CFA Borchardt, 1988, 33.

¹³⁹² Van der Watt JG, *aw*, 34.

¹³⁹³ Van der Watt JG, *aw*, 35.

¹³⁹⁴ Van der Watt JG, *aw*, 34.

¹³⁹⁵ Van der Watt JG, *aw*, 35.

Heyns beskou wedergeboorte in die algemeen as die nuwe lewe wat God in die hart van die uitverkore sondaar begin.¹³⁹⁶ Benewens hierdie antropologiese betekenis, het wedergeboorte ook vir Heyns 'n kosmies-eskatologiese betekenis, aangesien die nuwe hemel en die nuwe aarde wat met die voleinding sal aanbreek, volgens Heyns, as 'n wedergeboorte beskou word in Matteus 19:28.¹³⁹⁷ Dit is egter nie duidelik hoe Heyns uit hierdie teksverwysing tot die gevolgtrekking kan kom dat die nuwe hemel en -aarde wedergebore gaan word nie. Dit wil eerder voorkom asof wedergeboorte beperk is tot die mens.

Hierdie negatiewe kenmerke, waarmee 'n mens teologies gesproke, ongemaklik kan voel, kan selfs tot groter ongemaklikhede aanleiding gee wanneer dit in kombinasie met mekaar funksioneer. 'n Goeie voorbeeld hiervan tref ons ook aan in Heyns se opmerkings oor die gelykenis van die mosterdsaadjie wat baie klein is, maar wanneer dit groei en ontkiem, word dit 'n groot boom, waarin die voëls in sy skaduwee nes maak. Wanneer Heyns die gelykenis van die mosterdsaad en die suurdeeg bespreek in sy ongepubliseerde manuskrip, vestig hy ons aandag op die feit dat die begin van die koninkryk weliswaar klein was, maar dat dit as gevolg van 'n kragtige werking groei en dus al groter en groter word, totdat dit uiteindelik wêreldomvattende afmetinge sal aanneem en heil sal meebring, nie net vir die volke van die aarde nie, maar ook vir die diere van die veld.¹³⁹⁸

Hierdie opmerking van Heyns is duidelik gebore uit die feit dat die koninkryk van God vir hom universeel-kosmiese afmetings aanneem, as gevolg van sy definisie van die koninkryk, wat gevul is met die betekenisinhoud van die wysbegeerte van die Skeppingsidee van Stoker. Aangesien die koninkryk van God die sistematies-teologiese kategorie is waarmee hy werk, en ook die grondplan van die Skrif vir hom is, beïnvloed dit sy Skrifhantering sodanig, dat dit wat Jesus in die gelykenis sê oor die voëls, vir Heyns letterlik dui op die feit dat die diere van die veld ook soteriologies ingesluit is in die koninkryk van God.

¹³⁹⁶ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 305.

¹³⁹⁷ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 307.

¹³⁹⁸ Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 37-38.

Hierdie gelykenis van Jesus is egter 'n vergelyking tussen iets wat klein begin, maar dinamies groter groei. Die voëls in hierdie gelykenis word slegs genoem om aan te dui hoe gróót die boom geword het, en nie om daarmee te sê dat die diere van die veld soteriologies ingesluit is in die koninkryk van God nie.¹³⁹⁹

Ek vermoed dat hierdie teologiese metodiek onnodige spanning tussen dogmatici en ander teoloë, veral Bybelwetenskaplikes veroorsaak, wat juis nie die eenheid in die teologie bevorder, soos wat Heyns graag sou wou doen nie.

Hierdie feit het ingrypende implikasies vir Heyns se ontologiese en universeel-kosmiese hantering van die koninkryk van God. As toegang tot die koninkryk van God bepaal en beperk word deur wedergeboorte, sal iets of iemand wat nie wedergebore kan word nie, ook nie toegang tot die koninkryk van God hê nie.

Aangesien stof, plant en dier egter nie wedergebore kan word nie, sal hulle dus ook nie toegang tot die koninkryk van God kan verkry nie, wat dus die koninkryk van God nie 'n ontologies- universeel kosmiese karakter kan gee nie.

Dit bring ons vervolgens by spekulاسie, wat verband hou met Heyns se voorliefde vir die filosofie wat dus 'n beduidende invloed gehad het op die probleem wat ons ervaar met sy ontologiese hantering van die koninkryk van God.

3.1.4. Spekulاسie:

Een van die filosofiese metodes wat vir die teologie groot gevare inhou, soos ons reeds gesien het, is die metodes van bywerking, waarin spekulاسie 'n belangrike rol speel. Aangesien Heyns aansienlik beïnvloed is deur die filosofie

¹³⁹⁹ Vergelyk Gundry RH, *aw*, 1983, 265-268, wat in sy kommentaar op Matteus 13:31-33 daarop wys dat die boom na die "magnitude" van die koninkryk verwys, en die voëls dalk simbolies na die heidene kan verwys. Sien ook Anderson H, 1981, 138-140, wat hierdie siening met Gundry deel in sy kommentaar op dieselfde gelykenis in Markus 4:30-32. Selfs Hendriksen W, *The Gospel of Luke*, 1984, 702-705, verskil nie hiervan in sy kommentaar op die ooreenstemmende gelykenis in Lukas 13:18-21 nie, en waarsku selfs teen Funk, Morgan en Lenski se allegoriese interpretasies van die gelykenisse.

en 'n voorliefde vir die wysbegeerte gehad het, kon hy ook nie waarskynlik altyd daarin slaag om alle vorms van spekulاسie te vermy nie.

Vir Koekemoer byvoorbeeld, bly dit moeilik om baie van Heyns se formulerings nie as spekulatiewe teologie te verstaan nie.¹⁴⁰⁰ Hy verwys na Heyns se beskrywing van die Raad van God¹⁴⁰¹ en die uitverkiesing.¹⁴⁰²

Toe ons die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God aan die orde gestel het, was daar ook voorbeelde van spekulاسie, veral ten opsigte van die tussentoestand en die sogenaamde “voorportaal” gedagte,¹⁴⁰³ selfs al het Heyns pertinent teen spekulاسie gewaarsku.¹⁴⁰⁴

Daar sou egter gevra kon word of daar in die teologie nie dalk ruimte bestaan vir “verantwoordelike spekulاسie” nie? Daarmee bedoel ek spekulاسie oor aangeleenthede waaroor die Bybel nie al die inligting gee nie, maar wat op grond van beginsels wat wel in die Bybel aangetref word, of op grond van analoë situasies wat wel in die Skrif voorkom, en deur logiese beredenering “bewys” kan word. Die voorwaarde wat hiervoor sal moet geld, is dat die spekulاسies sy spekulاسies nie as Skrifwaarhede kan voorhou nie en dit eerlik spekulاسies sal moet noem. Dit sal nooit op dieselfde vlak gesag kan hê as wat die Bybel of die belydenisskrifte gesag het nie.

Daarom is die probleem wat ons hier ervaar nie noodwendig in die spekulاسies as sodanig geleë nie, maar eerder in die feit dat dit nie altyd benoem is nie.

3.1.5. Heyns se Skrifhantering:

Al is ons hier besig met negatiewe kenmerke, moet tog eerstens positief vermeld word dat dit wat wel in Heyns se guns tel, die feit is dat Hy deurgaans poog om aan te toon dat die Bybel die Woord van God is. Weliswaar in 'n

¹⁴⁰⁰ Koekemoer JH, *Skrif en Kerk*, 15(1)1994, 91.

¹⁴⁰¹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 77.

¹⁴⁰² Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 79.

¹⁴⁰³ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 399.

¹⁴⁰⁴ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 400.

dialogiese sin verstaan, omdat hy hard probeer om die menslike kant van die Woord ook te verreken. Die Inisiatiefnemer vir onder andere die totstandkoming, opskrifstelling en kanonisering, regdeur tot by die uiteindelijke boodskapontvanger bly vir Heyns daarteenoor die drie-enige God. Daarom is tekskritiek vir hom nog verstaanbaar, maar Skrifkritiek onaanvaarbaar. Met tekskritiek bedoel Heyns die vasstelling van die suiwerste tekslesing, en met Skrifkritiek bedoel Heyns 'n kritisering van die Woord van God, en 'n foutvindery vanuit 'n meerderwaardige en beterweterige houding, met die menslike verstand of rede as norm.¹⁴⁰⁵

Dit moet positief waardeer word, want dit is weliswaar geen kuns om aan te toon dat die Heilige Skrif ook menslike outeurs gehad het nie, maar om aan te toon dat agter die menslike outeurs daar 'n Goddelike Outeur is, wat as bondgenootskaplike Vennoot saam met mense gewerk het om die Bybel tot stand te bring, is voorwaar 'n uitdaging waarvoor elke teoloog te staan behoort te kom.

Heyns wil baie graag teologie op 'n "Bybelsverantwoorde" wyse beoefen. In dié verband kan daar gevra word of daar in die lig van die pluriformiteit in die Skrif, werklik so iets soos 'n "Bybelsverantwoorde" beskouing kan wees? Daar sou verder ook gevra moet word: indien dit moontlik is om 'n "Bybelsverantwoorde" beskouing te hê, hoe is dit moontlik om 'n "Bybelsverantwoorde" beskouing te handhaaf, sonder om in biblisisme of fundamentalisme te verval? Het Heyns daarin geslaag om hierdie probleme bevredigend op te los in sy Skrifbeskouing, of in sy beoefening van teologie? Het hy in sy Skrifhantering gewys hoe dit in die praktyk gedoen moet word?

Heyns wat wel bewus was van hierdie problematiek, maar die wyse waarop hy in die voetspore van Stoker en sy gereformeerde voorgangers gevolg het, het hom nie genoodsaak om daaraan genoegsaam aandag te gee nie. Vir almal van hulle is die Bybel 'n eenheid, ten spyte van die pluriformiteit. Vir almal van hulle is dit belangrik om standpunte te formuleer wat ooreenstem met dit wat in

¹⁴⁰⁵ Sien Heyns JA, *UPTS* 4, 1987, 24-25.

die Bybel staan. Standpunte waaraan daar gesag kleef, omdat teksverse daaraan gekoppel kan word en selfs as bewysstukke ingedien kan word, wat daarmee ooreenstem. Dit is immers dieselfde weg wat gevolg is deur die belydenisskrifte, wat deur eeue al deur die kerk aanvaar is. Almal van hulle, Heyns inkluis, waarsku teen 'n misbruik van die Skrif op 'n biblisistiese en fundamentalistiese wyse. Hulle gee te kenne dat die Skrif uit verskillende genres, style en vorms bestaan, wat histories-kultureel bepaald is en maan tot versigtigheid in dié verband wanneer die Bybel gelees en gebruik word. Hulle beklemtoon die rol wat geloof en die Heilige Gees speel in die lees van die Skrif. Teoreties klink alles dus in orde, maar in die praktyk is dit nie so eenvoudig nie. Teksverse, soms selfs verkeerde teksverse, word te maklik en op die klank af, as bewysvoering gebruik.

Hiermee word nie beweer dat daar oor 'n maklike oplossing vir hierdie uiters ingewikkelde aangeleentheid beskik word nie. Daar word alleen maar gepleit vir groter versigtigheid en nederigheid in die hantering van die Heilige Skrif. Dit beteken ook nie dat ons glad nie die Bybel as bewysvoering kan of mag gebruik nie. Diepgaande Skrifstudie deur middel van verantwoordbare eksegetiese metodes, op grond van gesonde hermeneutiese beginsels word bepleit. Die Skrif moet deurgaans die vertrekpunt bly en nie ons eie subjektiewe belewenisse, standpunte en filosofieë nie.

Waarskynlik kan die oorsaak van Heyns se gebruikmaking van eksegetiese metodes, of die gebrek daaraan, ook teruggevoer word na WJ Snyman. Snyman oordeel dat dogmatiese eksegeese, sowel as eksegetiese dogmatiek, van die hand gewys moet word. Vir eksegeese, om eksegeese te kan bly, is dit noodsaaklik dat eksegeese nie dogmatiseer nie, ewemin mag dit dogmaties wees. As voorbeeld hiervan, verwys Snyman na Barth, wat volgens hom met 'n buite-skriftuurlike dogma na die Skrif kom. Dit is Snyman se materiële beswaar. Sy formele beswaar is dat Barth sodoende die Skrif reduceer tot sy eie dogmatiese voorkeure. Hierdie besware geld, volgens Snyman, van alle dogmatiese eksegeese.¹⁴⁰⁶ Snyman motiveer dit, deur daarop te wys dat die

¹⁴⁰⁶ Vergelyk N Vorster wat in sy resensie van Den Hertog, GC & Van der Kooi, C, reds. se 2007 publikasie: *Tussen leer en lezen: de spanning tussen Bijbelwetenschap en geloofsleer*, daarop wys dat

Woord van God meer is as die Belydenis. Ons mag nie God se Woord beperk tot die uitdrukking daarvan in die Belydenis nie.¹⁴⁰⁷

Hierdie gevaar wat dogmatisme vir die eksegetiese inhoud, moet inderdaad ten alle tye vermy word. Die dogmatikus behoort so goed as moontlik van Skrifeksegese gebruik te maak, op 'n sistematiese wyse, met 'n dogmatiese doel voor oë. Die dogmatikus moet ook van die beste bekende eksegetiese metodes gebruik maak om sy bevindings aan die *norma normans* te kan toets, sonder om hom aan dogmatisme skuldig te maak, sonder om die Bybelse boodskap te beperk of te reduceer, of om die unieke perspektiewe van elke Bybelskrywer te nivelleer. Een van die belangrike aspekte wat in eksegetiese verreken moet word, is die makro-konteks,¹⁴⁰⁸ juis om redusering van die Skrif te voorkom. Daar kan nie net op die mikro-konteks gefokus word nie. Dit is juis die makro-konteks van die Bybel, die Bybel in geheel, en die onderlinge verbande wat verskillende begrippe met mekaar vertoon, waarin die dogmatikus veral geïnteresseerd is.

Net soos wat dogmatisme 'n gevaar vir Skrifeksegese inhoud, kan gebrekkige eksegetiese aan die een kant, of biblisisme aan die ander kant, ook vir die dogmatiek ernstige gevare inhoud, wat vermy behoort te word.¹⁴⁰⁹ Wat Heyns aanbetref, is dit veral die gevaar van wysgerige denkraamwerke sy verstaan van die Skrif bepaal en beïnvloed. Indien Heyns sy teïstiese keuse eksegeties kon bevestig, of nog beter, eksegeties kon ontdek, sou dit vir my groter geloofwaardigheid aan sy standpunte kon verleen.

JH de Wit op die kontekstuele belang van die Skrif gewys het. Hy oordeel dat 'n kontekstuele lees van die Bybel nuwe betekenis in die teks kan ontdek. Na 'n empiriese vergelyking van die wyse waarop gewone Bybellesers Johannes 4 in verskillende wêreldgedeeltes interpreteer, kom hy tot die gevolgtrekking dat die leesproses 'n dinamiek van sy eie het, maar dat die transformerende krag van die Skrif aan bande gelê word wanneer dogmatiese voorveronderstellings en konnaessionele gebondenheid 'n eksplisiete rol in die interpretasie van die teks speel. Dit is problematies, aangesien die transformerende krag van die Skrif en die noodsaak van toeëiening juis vir die Reformasie baie belangrik was. De Wit bepleit 'n dinamiese lees van die Bybel waar die Skrif self praat sonder dat die mens dit deur dogmatiese voorveronderstellings probeer beheers. Sien Vorster N, Resensie in *In die Skriflig* 42(2)2008:361. Dogmatiese eksegetiese beteken dus dat die Skrifuitleg deur dogmatiese voorveronderstellings beheers word.

¹⁴⁰⁷ Snyman WJ, *Nuwe en ou dinge*, "Uit die skat van die koninkryk", 1977, 160.

¹⁴⁰⁸ Vergelyk Deist FE (red) & Vorster WS (red), *Woorde wat ver kom*, 1986, 10, wat beklemtoon dat die totale konteks van 'n teks belangrik is.

¹⁴⁰⁹ Vergelyk Kelsey DH, *The uses of Scripture in recent Theology*, 1979.

Theron merk op dat daar soms bitter min eksegeese by Heyns figureer, soos byvoorbeeld in die feit dat die kerk se sendingwerk vir Heyns in wese koninkrykswerk is, wat nie gerig is op die uitbreiding van die kerk nie, maar op die uitbreiding van die koninkryk.¹⁴¹⁰ Hy redeneer dat Heyns die Skrif só verskematiseer om by 'n bepaalde denksisteem in te pas, dat dit hom bloot stel aan onnodige kritiek.¹⁴¹¹

Daarmee saam moet ook opgemerk word, dat Heyns se eksegetiese metodiek ook verskil van dié van 'n Bybelwetenskaplike. Heyns is nie in die eerste plek geïnteresseerd in onder andere die ontstaansgeskiedenis, bronne hipoteses, sinoptiese vraagstuk, die historiese Jesus vraagstuk, maar ook struktuur- en literêre analise, soos sommige Bybelwetenskaplikes nie. Heyns volg ook 'n meer kanoniese benadering, en Heyns se benadering is meer gemik op die heilsboodskap van die Skrif. Heyns is nie geïnteresseerd in eksegeese in die streng tegniese sin van die woord nie. Hy is eerder geïnteresseerd in die bepaling van die teologiese betekenis van die teks binne, en in verband met, die geheel van die heilshistoriese openbaring.¹⁴¹² Heyns lees en gebruik die Bybel meer intuïtief.

In reaksie op Deist se artikel oor “Bybelse” en “dogmatiese” teologie¹⁴¹³ skryf Heyns oor sy beskouings oor die verhouding tussen Bybelwetenskaplike en dogmatikus, dat ons daarteen moet waak om die Goddelike inisiatief in die openbaringsgebeure buite rekening te laat, soos dit te dikwels die geval is by Bybelwetenskaplikes.¹⁴¹⁴

Volgens Heyns moet ons in die opskrifstelling van die openbaring en die verstaan daarvan, onderskei tussen openbaringsfeite, die openbaringsgetuienis en die openbaringsverkondiging, wat na sy oordeel, soos 'n drieverdiepinghuis op mekaar geplaas kan word.¹⁴¹⁵

¹⁴¹⁰ Theron DF, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 114-115.

¹⁴¹¹ Theron DF, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 114-115

¹⁴¹² Heyns JA, *Die Nuwe Testament en die koninkryk*, 1994, 11.

¹⁴¹³ Deist FE, *aw*, 1987, 1-17.

¹⁴¹⁴ Heyns JA, *UPTS* 4, 1987, 21.

¹⁴¹⁵ Heyns JA, *UPTS* 4, 1987, 20.

Met openbaringsfeite bedoel Heyns die openbaringsgebeure self. Dit is kronologies die eerste gebeure en beslaan die onderste verdieping van die drieverdiepingskema. Heyns beklemtoon die feit dat God die inisiërende Inisiatiefnemer in al drie verdiepings is. Volgens Heyns tree God die mens se ervaringshorison binne op die vlak van die geskiedenis in 'n reeks opeenvolgende en samehangende historiese gebeure, wat vir die mens verstaanbaar is. God se doel daarmee is om die mens te verander, aldus Heyns, omdat die mens as gevolg van hulle sondige opstand teen Hom, nie besig is met die taak waartoe Hy hulle geroep het nie.¹⁴¹⁶

Soos Heyns dit verstaan, kommunikeer God die openbaringsfeite op talle wyses en onder verskillende omstandighede, byvoorbeeld deur die sondvloed, die verbond met Abraham, deur die profete, deur Jesus Christus en ook deur die Heilige Gees.¹⁴¹⁷

Die tweede laag van die drieverdiepingskema is vir Heyns die openbaringsgetuïenis wat op skrif gestel is deur die loop van tyd en deur verskillende Bybelskrywers. Ook in hierdie proses, beklemtoon Heyns die Goddelike inisiatief, wat niks van die aardsheid van die openbaringsgetuïenis wegvat nie. Volgens Heyns beskryf die Bybelskrywers, in toereikende simbole taal, die ontmoeting met God, wat hulle beleef het, met behulp van metafore wat hulle uit die konkrete werklikheid waarin hulle geleef het, ontleen. Heyns beklemtoon dat God oneindig meer is as wat die Bybelskrywers met hulle metafore kan uitdruk en dat God dus nie daarin manipulerend vasgevang kan word nie.¹⁴¹⁸

Met metafore bedoel Heyns dit wat die Bybelskrywers gebruik om die onbekende in terme van die bekende te probeer verstaan, omdat daar sekere raakvlakke of ooreenkomste tussen die onbekende en die bekende bestaan. Sodoende verkry Heyns in hierdie analogiese spreke oor God, die taalkundige

¹⁴¹⁶ Heyns JA, *UPTS 4*, 1987, 21.

¹⁴¹⁷ Heyns JA, *UPTS 4*, 1987, 21-22.

¹⁴¹⁸ Heyns JA, *UPTS 4*, 1987, 22.

waarborg, dat die aard van God en mens, in hulle ontmoeting met mekaar, behoue kan bly.¹⁴¹⁹

Dit bring ons by die boonste verdieping van die drieverdiepingskema, naamlik die openbaringsverkondiging. Ook hier beklemtoon Heyns dat God die Inisiatiefnemer is. Volgens Heyns is dit nie maar net die mens wat die Woord uitlê nie, maar die Woord in die hand van die Heilige Gees wat die mens uitlê. Dan maak Heyns die gewaagde stelling – weereens waarskynlik meegesleur deur sy gedagterigting – dat dit nie die Bybel is wat God uitlê nie, maar God wat die Bybel vir die mens uitlê. Méér wil hy egter nie sê nie, want dit sou dinge te ver voer en daarom laat hy dit daar.¹⁴²⁰

Hier kry ons dus ‘n bewys dat Heyns soms self ook deur sy eie argumente meegesleur word. As dit volkome waar is dat God die Bybel vir die mens uitlê, waarom verskil eksegete dan dikwels so oor die uitleg? Hierdie ooreenvoudiging klink miskien mooi, maar help nie veel om die hermeneutiese problematiek makliker te maak nie, intendeel dit vergroot net die probleem. Dit is waarskynlik die rede waarom Heyns die gedagte nie te ver wou voer nie.

Aangesien beide die Bybelwetenskaplikes en die sistematiese teoloë besig is met die openbaringsverkondiging, bespreek Heyns hierdie wedersydse verhouding op die vlak van die openbaringsverkondiging. Die gemeenskaplike faktor is die feit dat albei gebruik maak van taal, en dat albei teologiese dissiplines is, wat wetenskaplike kennis van die geskrewe Woordopenbaring van God in die Skrif wil verkry. Albei wil verstaan waaroor dit in die Skrif gaan, maar elkeen gaan op ‘n eie manier te werk en elkeen lewer ‘n eie bydrae ten opsigte van die uiteindelijke doelstelling, selfs al het albei dieselfde vertrekpunt. Volgens Heyns gaan dit in die Bybel oor woorde en oor sake waaroor die woorde handel. “Bybelse” teologie konsentreer partikulêr op die woord van die

¹⁴¹⁹ Heyns JA, *UPTS* 4, 1987, 23.

¹⁴²⁰ Heyns JA, *UPTS* 4, 1987, 23.

saak en dogmatiese teologie konsentreer op die saak van die Woord met 'n universele perspektief.¹⁴²¹

Met die partikulariteit van die woord en die saak waarop die Bybelse wetenskap konsentreer, bedoel Heyns die historiese lotgevalle van die teks, waarby die tekskritiese vasstelling van die suiwerste tekslesing, die eksegetiese bepaling van die inhoud van die teks, die historiese omstandighede van die teks, en die mikro- en makro konteks van die teks, ingesluit is. 'n Studie van die taal, styl en literêre genre word gemaak. Heyns verkies egter ook om nie van "Bybelse" teologie te praat nie, aangesien die Bybel tog nie in die ware sin van die woord, teologie bevat nie. Die Bybelwetenskaplikes is, volgens Heyns, wel besig met die verkondiging van die Skrif, waarin die resultate van alle eksegetiese, filologiese en argeologiese gegewens geïntegreer word, maar steeds in 'n historiese sin, by 'n bepaalde outeur of deur 'n bepaalde Bybelboek. Dit is Heyns se siening dat die Bybelwetenskaplikes nie besig is om Bybeluitsprake bloot te konstateer, reproduseer of te kombineer nie. Hulle interpreteer en sistematiseer, sonder dat die historiese *Sitz im Leben* daaronder verdwyn en die partikuliere perspektief verval.¹⁴²²

Soos Heyns dit sien is die totale inhoud van die Skrif nie deur die Bybelwetenskaplikes se partikuliere perspektief uitputbaar nie, al word dit ook hoe intensief en omvattend gedoen. Volgens Heyns is daar in die Skrif 'n diepere objektiewe sinlaag aanwesig wat net nie deur hierdie metodes in sy omvattende betekenis bereikbaar is nie. Hierdie sinlaag beskik oor 'n eie objektiewe dinamiek wat deur die Heilige Gees gegenerer word. Hierdie dinamiek is nie afhanklik van die gelowige Bybelleser nie, en dit oorskry die grense van alle partikulariteit. Die volle betekenis van hierdie objektiewe dinamiek kan, na Heyns se mening, slegs langsaam ontplooi word in die gang van die buite-Bybelse geskiedenis. Dit is Heyns se opinie dat dit die taak van die dogmatikus is, om hierdie sinlaag moeisaam op te spoor en steeds voorlopig te verwoord.¹⁴²³

¹⁴²¹ Heyns JA, *UPTS* 4, 1987, 24.

¹⁴²² Heyns JA, *UPTS* 4, 1987, 24-25.

¹⁴²³ Heyns JA, *UPTS* 4, 1987, 25.

Volgens Heyns gaan die dogmatikus dus verder as die Bybelwetenskaplike. Hy werk minder met die konkrete historiese omstandighede en soek voortdurend na leerstellige implikasies wat eksplisiet of implisiet in die woorde opgesluit lê. Dit gaan vir die dogmatikus om die totale boodskap van die totale Skrif in die totaliteit van sy dinamiese werkinge. Daarom is die dogmatikus en die Bybelwetenskaplike interafhanklik van mekaar.¹⁴²⁴

Heyns besef dat sy standpunt 'n gees van imperialisme kan adem, wat aan die ander teologiese dissiplines amper geen selfstandige bestaan gun nie, daarom verweer hy homself deur te sê dat die dogmatiese teologie in samewerking met al die ander teologiese vakgebiede, die universele werklikheidsontsluitende krag van God se openbaringswoord wil naspour en dit as 'n boodskap vir die huidige mens wil verwoord. Heyns redeneer daarom dat die dogmatiek die integrasiesentrum is, waar die teologiese vakrigtings en die geesteswetenskaplike denke van ons tyd ontmoet en waar die diepe en breë verbande van die Goddelike openbaring, met behulp van die geheiligde rede, tot in die raad van God deurdink, sistematies georden en appellerend geformuleer word en daarom ook verantwoordelik is vir die vernuwing en heiliging van al die uitinge van die menslike bestaan. Daarmee wil Heyns nie voorgee dat die dogmatikus in staat is om die volle werklikheid en heerlikheid van die Goddelike openbaring volledig te kan verstaan nie, net so min as wat die Bybelwetenskaplike daarop aanspraak kan maak, en daarom vra dit na Heyns se oordeel diepgaande beskeidenheid, maar ook 'n volhardende, voortgaande proses om die openbaringsinhoud tot verstaanbare teologiese konsepte te transformeer.¹⁴²⁵

Hierdie standpunt van Heyns raak die duidelikheid eienskap (*claritas*) van die Heilige Skrif in sy wortel. Teenoor die Rooms-Katolieke Kerk, wat in die tyd van die reformasie geleer het dat die kerk die Bybel vir die "leke" moet uitlê, omdat die Bybel nie vir hulle verstaanbaar is nie, het die Reformatore geleer dat die

¹⁴²⁴ Heyns JA, *UPTS* 4, 1987, 25-26.

¹⁴²⁵ Heyns JA, *UPTS* 4, 1987, 27.

Bybel duidelik is, dat gewone gelowiges ook die heilsboodskap sal kan verstaan as hulle die Bybel lees.¹⁴²⁶

Heyns behandel juis ook hierdie eienskap in sy *Dogmatiek*¹⁴²⁷ asook in die vroeëre *Brug tussen God en mens*,¹⁴²⁸ wat oor die Heilige Skrif handel. Daarin beklemtoon hy dat die Heilige Gees die Skrif duidelik maak, want die Skrif is vir Heyns nie, soos hy dit noem, 'n evident-deursigtige saak nie. Heyns sê die ganse Skrif is duidelik, maar nie al die dele is ewe duidelik nie en die duidelikheid is nie in al die gevalle van dieselfde aard nie. Daarom onderskei Heyns tussen 'n skopiese- en periferiese duidelikheid. Die skopiese duidelikheid het betrekking op die sentrale boodskap van die Bybel, die koninkryk van God, terwyl die periferiese sake in die lig van die skopus duidelik moet word, soos ons reeds vermeld het.¹⁴²⁹

Dit is juis hieroor vir Heyns onmoontlik om sonder 'n sentrale boodskap en dus sonder die kategorie van die koninkryk van God te werk. Daarsonder sou dit vir hom bykans onmoontlik wees om die Bybel "duidelik" te verstaan. Om sy doel te kan bereik, dit wil sê om 'n geheelbeeld van die Bybelse boodskap te kan vorm, is die sistematiese teoloog byna verplig om met veralgemenings, soos hierdie te werk.

Dit is te verstane dat Bybelwetenskaplikes, veral Bybelwetenskaplikes wat histories werk, probleme met hierdie sienswyse sal ondervind, juis omdat hulle met spesifieke, toegespitste partikulariteite moet werk om hulle doel te bereik, naamlik die verstaan van 'n spesifieke boodskap aan die eerste lesers, maar dit is nie waar dit stop nie. Hierdie onderskeid wat Heyns teoreties tref tussen die Bybelwetenskaplikes en die sistematiese teoloë, is nie in die praktyk so duidelik identifiseerbaar nie. Volgens Heyns is slegs die dogmatikus betrokke by die aktualiseringsproses, dit beteken om die boodskap in 'n eietydse vorm te giet, sodat dit tans relevant kan wees. Dit is tog nie heeltemal waar nie. Die

¹⁴²⁶ Vergelyk Berkouwer GC, *aw*, 1967, 256.

¹⁴²⁷ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 33-35.

¹⁴²⁸ Heyns JA, *Brug tussen God en mens*, 1983, 130-136.

¹⁴²⁹ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 33-35.

Bybelwetenskaplikes wil ook hulle eksegetiese arbeid vir vandag aktualiseer en artikuleer.

Daarmee is dus aangedui dat Heyns se Skrifhantering anders sal lyk as dié van 'n Bybelwetenskaplike. Die vraag is egter of Heyns se Skrifhantering nie dalk beskou sou kon word as een van die negatiewe kenmerke van sy teologiese metodiek nie.

Ons sou dus kon vra: “Is Heyns se Skrifhantering geldig?” Is dit verantwoordelik om verskillende tekste uit verskillende kontekste en agtergronde uit te lig, en op een vlak naas mekaar in 'n nuwe konteks te gebruik, om standpunte te regverdig of te verdedig? Sou ons dit as Skrifgetrouheid kon bestempel, of word hierdie metode nie dalk te dikwels gebruik om “Goddelike gesag” aan menslike uitsprake te verleen nie? Daar word dikwels gehoor: “God sê in sy Woord...” Is dit dan regtig God wat praat, of is dit my interpretasie van wat ek dink God in sy Woord sê?

Wat die geldigheid van hierdie metode aanbetref, sal ons goed moet begryp dat die Heilige Skrif die direkte objek van teologiese navorsing is, soos reeds aangetoon is. Vir die teologie in die algemeen, is Skrifberoep 'n logiese verskynsel, en behoort dit as 'n geldige metode beskou te word, maar wanneer 'n Teoloog hom op die Heilige Skrif beroep, behoort hy 'n geloofwaardige en verantwoordelike metode te gebruik. Dit sou byvoorbeeld alleen verantwoordelik wees om eers seker te maak deur middel van grondige en diepgaande eksegetiese metodes, of die teksverse waarop daar beroep word, wel kontekstueel, dit wil sê, binne die mikro- en makrokontekste, dieselfde boodskap wil oordra, as wat die teoloog besig is om te verkondig.

Daarmee word bedoel dat 'n sistematiese teoloog nie maar net op die klank af 'n lysie kan maak van sekere teksverse, wat eklekties gesif word nie, maar ons moet ook realisties wees. Dit is 'n menslik onmoontlike taak om vir elke saak in die teologie, waar Skrifberoep gebruik word, eers self grondige en diepgaande eksegetiese van elke relevante teksvers te doen. Hier is sistematiese teoloë in 'n

groot mate uitgelewer aan, of afhanklik van, die werk wat deur die Bybelwetenskaplikes verrig word.

Om tekslyste net so oor te neem van ander sistematiese teoloë, sonder om dit op 'n verantwoordelike wyse eksegeties te kontroleer, is dus ook nie aan te beveel nie. Ongelukkig het Heyns homself blootgestel aan kritiek op hierdie terrein, aangesien hy dikwels, miskien ietwat oorhaastig, inderdaad tekslyste gebruik het, wat nie altyd noukeurig geselekteer was nie, of waar soms dalk ook skryffoute of tikfoute ingesluip het. Dit bevorder ongelukkig nie die brose eenheid tussen teologiese dissiplines nie, en lei ook nie tot werklike Skrifgetrouheid nie.

As voorbeeld kan daar gedink word aan Heyns se gebruik van die volgende tekslys wat hy wil gebruik om te bewys dat die Vader, die Seun en die Heilige Gees betrokke is by die eskatologiese voleinding van die skepping: (1 Korintiërs 15:27,28, 12:20; Romeine 5:5,21, 14:9; 1 Tessalonisense. 4:14,5:10; 1 Petrus 1:3).¹⁴³⁰ Dit is glad nie duidelik waarom Heyns hier 1 Korintiërs 12:20 as teksverwysing bygevoeg het nie. Daar staan: "Nou is daar wel baie lede maar net een liggaam." Hierdie teksvers het geen verband met die trinitaries-eskatologiese konteks waarmee Heyns hier besig is nie. Dit dui daarop dat Heyns nie versigtig genoeg was, met sy teksverwysings nie. Dit beteken egter nie dat Heyns hier noodwendig 'n verkeerde standpunt huldig nie. Dit plaas alleen maar sy Skrifgebruik onder verdenking. Dit is alreeds riskant om teksverse uit hulle konteks te haal, sonder grondige en verantwoordbare eksegetiese. Om dan nog boonop sulke teksverse te gebruik en verkeerd aan te haal met die doel om jou standpunt te regverdig of te bewys, of selfs Bybelse gesag daaraan te verleen, lei daartoe dat 'n wetenskaplike teoloog homself onnodig kan bloot stel aan kritiek.

Dit moet egter ook vermeld word, dat hierdie voorbeeld eerder die uitsondering as die reël in Heyns se geskrifte is. Niemand is volmaak nie, en foute soos tikfoute en spelfoute kan baie maklik ongesiens insluip in enige geskrif. Oor die

¹⁴³⁰ Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 390.

algemeen is Heyns se Skrifhantering en Skrifberoep nie doelbewus onverantwoordelik nie.

Die grootste beswaar wat ek egter teen Heyns se Skrifhantering het, is die wyse waarop hy “bewyse” in die Woord vind dat die koninkryk van God ‘n ontologiese en universeel-kosmiese karakter vertoon, soos reeds bespreek is in die voorbeelde van die eskatologiese nuwe hemel en aarde wat Heyns as ‘n wedergeboorte beskou, sodat stof ook deel van die koninkryk kan wees, en die voëls wat in die gelykenis van die mosterdsaad in die mosterdboom nes maak, waaraan Heyns soteriologiese betekenis toeken, sodat die diere ook in die koninkryk ingesluit kan wees. Dit sal ons nie as verantwoordelike Skrifgebruik kan bestempel nie.

3.1.6. Gebed:

Heyns beskryf graag sy teologie in dialogiese terme. Dit is reeds aangetoon toe Heyns se definisie van teologie en sy inspirasieleer bespreek is. Hierdie dialogiese verhouding tussen God en mens is ook vir Heyns belangrik in sy koninkryksleer en in sy struktuurbeskrywing van gehoorsaamheid. Dit skep die verwagting dat gebed ook ‘n baie groot rol in Heyns se teologie sou moes speel, aangesien die dialogiese verhouding tussen God en mens in gebed kulmineer. Alhoewel Heyns hier en daar kortliks opmerkings oor gebed maak of na gebede verwys¹⁴³¹, is dit egter ‘n saak wat na my mening in Heyns se teologie ongelukkig nie na behore beklemtoon word nie.

Aanbidding van die Koning is ‘n baie belangrike deel van die koninkryksburgers se lewe. Hulle is nie alleen gehoorsame onderdane wat hulle Koning se opdragte en wil getrou uitvoer nie, hulle is ook kinders van hulle hemelse Vader, omdat hulle deur die Heilige Gees wedergebore is. Aangesien hulle Vader-Koning ook hulle God is, aanbid hulle Hom, individueel, maar ook saam met ander koninkryksburgers.

¹⁴³¹ Vergelyk Heyns JA, *Dogmatiek*, 1981, 33, 55, 242, 269, 276, 321, 327, 355, 370, en 392.

Hierdie kenmerk maak die mens en die hemelwesens uniek en onderskei hulle van stof, plant en dier. Indien Heyns die onderskeid tussen die heerskappy van God en die koninkryk van God konsekwent gehandhaaf het, en nie die koninkryk van God as 'n ontologiese, universeel-kosmiese grootheid beskou het nie, sou hy dit ook beklemtoon het, en sou gebed heel waarskynlik 'n groter rol in sy werk gespeel het.

Gelukkig het Heyns se werk ook baie positiewe kenmerke opgelewer, wat hier gelys sal moet word. Die belangrikstes sal vervolgens in die soeklig moet val.

3.2. Positiewe kenmerke:

3.2.1. Teologiese toerusting:

Dit is ongetwyfeld waar dat Heyns se teologie vir die Afrikaanssprekende student in Suid-Afrika van onskatbare waarde is. Indien nie, sou dit tog nie as standaardwerke voorgeskryf kon word nie. Behalwe vir die feit dat dit in Afrikaans geskryf is, bied Heyns vir die student in die teologie 'n uitstekende vertrekpunt van waar hy of sy die verskillende teologiese invalshoeke relatief maklik sou kon ontdek. Daar word 'n voëlvlug gebied oor al die belangrikste dogmatiese *loci*, sonder om te min of te veel inligting te verskaf. Die teologiese student word in Heyns se teologie, veral ook in die Aantekeninge, blootgestel aan die buitelyne van verskeie teoloë se standpunte, asook aan die Gereformeerde Belydenisskrifte, wat hom of haar in staat kan stel om as leraar van 'n gemeente, besig te wees met die "suiwer" verkondiging van die Evangelie.

Nie alleen word die buitelyne van die dogmatologiese *loci* gesistematiseer uiteengesit nie, maar in suiwer Afrikaans, al is dit soms baie tegnies geformuleer, word die inligting ook in genoegsame fyner besonderhede, redelik verteerbaar beskryf. Dit word gedoen vanuit verskillende hoeke en kante, sodat daar, oor die algemeen, 'n gebalanseerde standpunt gevorm kan word.

Ook Heyns se etiek bevat uiters waardevolle insigte en toerusting, wat die teologiese studente in hulle opleiding kan benut. Etiese vraagstukke en aktuele aangeleentheid word logies, prinsipieel en duidelik beredeneer, sodat elke leser gestimuleer kan word om sy eie standpunte verantwoordelik te vorm.

Jonker benadruk die feit dat Heyns die vrugbaarste en vernaamste teoloog is, wat die Afrikaanse gemeenskap nog opgelewer het, en daarom beskou hy vir Heyns as 'n gawe aan ons kerk. Jonker verwys na die lang lys publikasies uit die pen van Heyns, sy wel belesenheid oor 'n baie breë spektrum, en Heyns se merkwaardige vermoë om die denke van andere beknop en helder weer te gee.¹⁴³² Le Roux merk ook op dat geen Suid-Afrikaanse kerk- en teologiegeskiedenis van die laat twintigste eeu, Heyns se teologie kan ignoreer nie.¹⁴³³

Williams gaan in sy meer historiese studie, selfs sover as om te beweer dat Heyns se teologie kerngesonde gereformeerde teologie is, wat hy steeds as bruikbaar vir die Nederduitse Gereformeerde Kerk beskou en waarvan die invloed selfs in die buiteland ook geld. Hy wys daarop dat Heyns op enkele punte in die negentigerjare, teen die einde van sy loopbaan, sekere korreksies aangebring het. As voorbeeld noem hy die korreksie op die klem op die eenheid van die kerk. Waar Heyns aanvanklik nie die noodsaak van strukturele kerkeenheid, op voetspoor van die pluriformiteitsleer van Kuyper, beklemtoon het nie, het hy tog later dit wel gedoen.¹⁴³⁴

3.2.2. Konsekwentheid:

Danksy die eie teologiese denksisteem wat Heyns ontwikkel het, kon hy vroeg reeds in sy loopbaan 'n sistematies-teologiese kategorie ontwikkel, waaraan hy deurgaans verder getrou gebly het.¹⁴³⁵ Ook Wethmar vestig ons aandag op die

¹⁴³² Jonker WD, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 13.

¹⁴³³ Le Roux JH, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 27.

¹⁴³⁴ Williams HH, *JA Heyns en die Nederduitse Gereformeerde Kerk en Apartheid*, 2006, 128-129.

¹⁴³⁵ Vergelyk Jonker WD, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 14.

feit dat Heyns se standpunte oor die jare heen 'n merkwaardige konstantheid vertoon het.¹⁴³⁶

Die koninkryk van God as 'n sistematies-teologiese kategorie loop soos 'n goue draad deur al Heyns se publikasies. Dit dien nie alleen as vertrekpunt en eindpunt van sy denke nie, maar ook as basis van waaruit Heyns sy standpunte formuleer. Ek twyfel of hierdie konstantheid en konsekwentheid so opvallend sou wees as Heyns nie met hierdie paradigma gewerk het nie.

Strauss merk ook op dat Heyns, wat sy eie standpunte aanbetref, konsekwent was, en dat hy nie nodig gehad het om later vroeëre keuses te repudieer nie. Daaruit lei Strauss af dat Heyns se standpunte weldeurdag was.¹⁴³⁷

Dit behoort as 'n positiewe resultaat van Heyns se teologiese werksmetode beskou te word, maar dit beteken nie dat Heyns se teologie in 'n groef beland het en dus nie tred gehou het met nuwer ontwikkelings nie. Heyns het deurgaans kontingente norms geformuleer en aktueel gebly, sonder om sy sistematies-teologiese kategorie, naamlik die koninkryk van God, prys te gee. Hy het dit eerder in die aktualiseringsproses vir elke nuwe omstandigheid in diens geneem. Dit word veral ook duidelik in sy etiek.

3.2.3. Ekumeniese figuur:

Crafford is daarvan oortuig dat Heyns as 'n ekumeniese figuur getipeer kan word. Volgens hom het Heyns 'n reuse bydrae gelewer om die Nederduitse Gereformeerde Kerk uit sy ekumeniese isolasie te kry. Al het sy standpunte en optrede hom onpopulêr gemaak, is Crafford daarvan oortuig dat die geskiedenis sal uitwys dat Heyns op 'n verantwoordelike wyse 'n reuse bydrae gelewer het om die Nederduitse Gereformeerde Kerk uit die ekumeniese woestyn te lei en om tog uiteindelik tot beter verhoudinge met die dogterkerke te kom.¹⁴³⁸

¹⁴³⁶ Wethmar CJ, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 66.

¹⁴³⁷ Strauss SA, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 104.

¹⁴³⁸ Crafford D, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 77.

Aangesien die koninkryk van God as 'n sistematies-teologiese kategorie in Heyns se werk funksioneer, is beide ekumene en sending vir Heyns niks anders as koninkrykswerk nie. Daardeur word gestaltes van die koninkryk van God sigbaar in die wêreld. Crafford is daarvan oortuig dat Heyns met sy standpunte en nadenke oor die Heilige Skrif, waarheid en belydenis, 'n waardevolle bydrae gelewer het om die ekumeniese gesprek oor konfessies sinvol te maak, sonder om in 'n oorskating of onderskating van die waarde van die belydenisskrifte te verval.¹⁴³⁹

Dit moet waardeer word dat Heyns ook as ekumeniese figuur bekend gestaan het, want die dogmatiek is nie noodwendig in alle ekumeniese bewegings gewild nie. Waar ekumene ter wille van ekumene op die spits gedryf word, word dogmatiese verskille dikwels eerder geïgnoreer, omdat dit geneig is om tot verdeeldheid aanleiding te gee. Die gevaar wat hierin skuil is 'n strewe na eenheid, selfs ten koste van die waarheid. Ware eenheid kan egter slegs in die waarheid bereik word en hierin het die dogmatiek en die belydenisskrifte 'n onskatbare rol te speel.

In die realisering van die koninkryk van God speel die missionêre arbeid van die kerk en die koninkryksburgers 'n deurslaggewende rol. Dit is daarom verbasend dat Heyns nie aan hierdie onderwerp meer aandag gegee het nie. Net soos dit met gebed die geval is, noem hy dit wel hier en daar, maar 'n mens sou verwag dat hy meer in diepte op hierdie sake sou konsentreer.

3.2.4. *Etikus:*

Wanneer 'n mens Heyns se drie bande *Teologiese Etiek*¹⁴⁴⁰ bestudeer, kom jy gou agter dat die etiek dié dissipline is, waarin Heyns in sy element is. Alhoewel daar baie dogmatiek in Heyns se etiek sit, en ook baie etiek in sy dogmatiek is, en daar dus nie 'n waterdigte skeiding tussen dogmatiek en etiek is nie,¹⁴⁴¹ wil dit tog voorkom asof Heyns 'n besondere voorliefde vir die etiek het.

¹⁴³⁹ Crafford D, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 83.

¹⁴⁴⁰ Heyns JA, *Teologiese Etiek*, Deel 1, 1982, Heyns JA, *Teologiese Etiek*, Deel 2/1, *Sosiale Etiek*, 1986 en Heyns JA, *Teologiese Etiek*, Deel 2/2, *Sosiale Etiek*, 1988.

¹⁴⁴¹ Vergelyk Van Wyk JH, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 142.

Die triomf van die koninkryk en die vreugde wat dit vir die burgers van die koninkryk inhou, wanneer hulle in gehoorsaamheid gestaltes van die koninkryk oprig as bondgenootskaplike medewerkers in hulle analogiese eksistensie met die God na wie se beeld hulle geskape is, teken die grondbeginsels van Heyns se etiek.¹⁴⁴²

Hierdie vreugde en blydschap wat die triomf van die koninkryk meebring, en nie swaarmoedigheid nie, is aksente wat steeds in ons tyd baie meer belig moet word. Hierin het Heyns baanbrekerswerk in sy konteks verrig, deur belangrike rigtingwysers vir morele keuses op die basis van 'n gereformeerde teologie uitstekend aan te dui.¹⁴⁴³

3.2.5. Helder onderskeidinge:

Heyns was geseën met die gawe van onderskeiding. Wethmar wys daarop dat Heyns die teologie benader het vanuit een van die grondmotiewe van die Reformatoriese teologie, naamlik die soewereiniteit en eer van God, op sodanige wyse dat hy daarin kon slaag om alle vorms van panteïsme te vermy. Iets wat nie altyd meer gebeur nie en wat ons sal moet waardeer. Volgens Wethmar het Heyns dit reg gekry om in 'n era waarin die teologie deur 'n allesoorweldigende pluralisme bedreig word en tot niksseggendheid gedoem te word, duidelike en heldere onderskeidinge te maak.¹⁴⁴⁴

Strauss vestig ons aandag op die feit dat Heyns 'n gebalanseerde, volwasse navorser was, wat telkens woorde van waardering kon uitspreek, maar tegelykertyd ook skerp kon kritiseer, wanneer hy Heyns se *Teologie van die revolusie*¹⁴⁴⁵ bespreek. Hy wys ook daarop dat Heyns in dié publikasie op grond van 'n goeie eksegese van die gelykenis van die barmhartige Samaritaan tot die

¹⁴⁴² Vergelyk Van Wyk JH, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 149.

¹⁴⁴³ Vergelyk Van Wyk JH, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 150.

¹⁴⁴⁴ Wethmar CJ, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 70.

¹⁴⁴⁵ Heyns JA, *Teologie van die revolusie*, 1975.

gevolgtrekking gekom het, dat dit vir Jesus (anders as vir die teologie van die revolusie) steeds gegaan het om die “primaat van mens bó die strukture”.¹⁴⁴⁶

Alhoewel Heyns volgens Strauss nie ‘n gefundeerde omskrywing gegee het van wat hy onder apologetiek verstaan nie, het hy tog in sommige van sy werke, soos *Sterwende Christendom?*¹⁴⁴⁷ en *Lewende Christendom*¹⁴⁴⁸ ‘n definitiewe bydrae tot die gereformeerde apologetiek gelewer. Hiertoë het sy wysgerige agtergrond hom gehelp om ‘n goeie apologete te wees. Volgens Strauss was Heyns se antwoorde nie net wysgerig na behore nie, dit was ook meestal teologies goed verantwoord. Hier het die wysbegeerte vir Heyns eerder gehelp, as gekortwiek.¹⁴⁴⁹

Strauss wys ook daarop dat Heyns soms so meegesleur word deur die probleme van sy tyd en sy gedagterigtinge daaroor, dat hy hier en daar die gevaar loop om hom ‘n bietjie op sleeptou te laat neem. Hy vergelyk Heyns met ‘n sirkuskunstenaar wat met ‘n lang stok homself op ‘n styfgespanne draad moet balanseer. Net wanneer jy dink hy gaan val, bly hy tog regop... deur die genade.¹⁴⁵⁰

Vanuit Theron se perspektief is Heyns se tegniese onderskeidings soms gedwonge. Veral die onderskeidings van Woordgestaltes en Heyns se skerp onderskeiding tussen koninkryk en kerk is vir hom problematies. Al mag dit mooi klink, plaas dit volgens hom tog ‘n stuk ongemak op die leser van Heyns se werke, omdat die Skrifgebruik dan besonder skematies en teoreties word.¹⁴⁵¹

Hierdie standpunt van Theron moet egter nie veralgemeen word nie, want dan kan waardevolle elemente in Heyns se teologie verlore raak. Behalwe vir die heldere en duidelike onderskeidings wat Heyns tussen verskillende teoloë en hulle standpunte kon identifiseer, het hy ook in sy koninkryksleer waardevolle onderskeidings gemaak. Van die onderskeidings wat ons in sy koninkryksleer

¹⁴⁴⁶ Strauss SA, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 101.

¹⁴⁴⁷ Heyns JA, *Sterwende Christendom?* ‘n Teologie in die greep van die tydgeses, 1969.

¹⁴⁴⁸ Heyns JA, *Lewende Christendom*, ‘n Teologie van Gehoorsaamheid, Tafelberg, 1972.

¹⁴⁴⁹ Strauss SA, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 103.

¹⁴⁵⁰ Strauss SA, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 103-104.

¹⁴⁵¹ Theron DF, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 113-116.

teëkom, se probleemoplossingsvermoë, is vir ons van die grootste winspunte in Heyns se teologie, selfs al het hy dit dalk nie eers self ten volle besef, of altyd konsekwent gehandhaaf nie.

Alhoewel Heyns nie hierdie onderskeidinge altyd orals konsekwent gehandhaaf het nie, dink ek tog dat hy dit raakgesien het, danksy die filosofiese invloede wat sy teologie kenmerk, asook sy wetenskapsidee en wetenskapsideaal wat hy vir die teologie koester. Daarmee is aangetoon dat Heyns, ten spyte van hierdie invloede en voorveronderstellings, en ten spyte van sy, (soms kritiekwaardige Skrifhantering)¹⁴⁵², tog 'n waardevolle bydrae tot die teologie gelewer het en dat sy bydrae nie nét negatief beoordeel kan word nie.

Hierdie waardevolle onderskeidinge in die koninkryksleer is in die eerste plek die onderskeid tussen die heerskappy van God en die koninkryk van God, en in die tweede plek, die onderskeid tussen die realiserings- en die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God. In hierdie proefskrif is aangetoon dat hierdie onderskeidinge waardevolle moontlikhede open om antwoorde op moeilike teologiese vraagstukke te bied.

Die eerste vraagstuk hou verband met Heyns se ontologiese hantering van die koninkryk van God. Die tweede vraagstuk wat ter sprake was, is die uiters moeilike lydingsvraagstuk. Die derde vraagstuk handel oor die mens se aandeel in die realisering van die koninkryk van God. In hierdie problematiek kom die uiteenlopende standpunte van Pannenberg en Moltmann op die voorgrond. Pannenberg het die menslike aandeel gereduseer, terwyl Moltmann weer die menslike aandeel oorbeklemtoon het. Heyns daarenteen probeer beide God en mens se aandeel in die regte verhouding handhaaf met sy term: "bondgenootskaplike medewerkers". Die vierde vraagstuk wat aan die bod gekom het, was die sogenaamde "Nah-erwartung" problematiek. Dit wil met die eerste oogopslag voorkom asof Jesus en sy dissipels 'n baie nabye wederkomsverwachting gehad het. Amper asof hulle oortuig was dat die

¹⁴⁵² Vergelyk Theron DF, *Skrif en Kerk* 15(1)1994, 116, wat skryf dat Heyns in die finale beoordeling van sy teologie op grond van sy Skrifhantering tog gekritiseer word, weens 'n gebrek aan diepgang in sy eksegeese, ten spyte daarvan dat hy 'n baie hoë premie op die Skrif plaas.

wederkoms in hulle leeftyd sou plaasvind. Hulle leeftyd is al meer as twee duisend jaar verstreke, en nog steeds het die wederkoms nie plaasgevind nie. Daar word ook soms gedink dat die mens Jesus Christus se wederkoms kan bespoedig deur sy missiologiese arbeid.

Daar is genoegsaam aangetoon dat die konsekwente handhawing van hierdie waardevolle onderskeidings, kan help om hierdie vraagstukke sinvol te hanteer. Heyns lewer dus inderdaad, ten spyte van sy voorliefde vir die filosofie, met sy gawe van onderskeiding, 'n waardevolle bydrae tot teologievorming en teologiebeoefening.

4. Slot:

Sodoende is die einde van 'n navorsingsprojek na meer as 'n dekade van swoeg en sweet bereik. JA Heyns het inderdaad die koninkryk van God, as 'n sistematies-teologiese kategorie, sinvol aangewend in sy werk. Daar is bevind dat hy 'n konstruktiewe en nuttige teologiese bydrae gelewer het. Daarvan getuig die positiewe kenmerke wat sy teologie opgelewer het, alhoewel daar ook enkele negatiewe kenmerke aangeteken is. Wanneer hierdie kenmerke teen mekaar opgeweeg word, behoort die positiewe swaarder as die negatiewe te weeg in die lig van die probleemoplossingsvermoë kriterium, wat as beoordelingsinstrument gebruik is. Sodoende is dan ook die primêre navorsingsdoelwit, wat in die inleiding tot die proefskrif geformuleer is, naamlik 'n evaluering of beoordeling van Heyns se werk, in die lig van die koninkryk van God, wat as 'n sistematies-teologiese kategorie in sy werk funksioneer, dus bereik.

Laastens word daar gepleit vir 'n konsekwente handhawing van die onderskeidings wat Heyns raakgesien het, naamlik die onderskeid tussen die heerskappy van God en die koninkryk van God enersyds, en die realisering van die koninkryk van God en die eskatologiese vervulling van die koninkryk van God andersyds, aangesien dit bruikbare instrumente kan wees in die oplossing van moeilike teologiese vraagstukke. Daar sal egter besef moet word dat

hierdie benadering té maklik kan funksioneer as 'n paradigma of denkmodel, wat van buite af op die Heilige Skrif toegepas en selfs afgeforseer kan word. Teen hierdie gevaar sal dus doelbewus gewaak moet word, veral in die lig van die feit dat die Bybel 'n kerugmatiese boek is, wat nie in die eerste plek, 'n duidelike definiëring van dogmatiese begrippe en -onderskeidinge, in die oog gehad het nie.

Verdere navorsingsmoontlikhede kan dus in die toekoms ontgin word, deur hierdie hipotese ook op ander teologiese vraagstukke of -probleme, wat nie in hierdie proefskrif verreken is nie, veral eksegeties, te gaan verifieer. Daar sal dan in dié proses doelbewus teen hierdie gevaar gewaak moet word.